



This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

PG3934

.U34



Івчурка

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

Старицький, Левицький, Воробкевич Григорій, Чубинський, Устیانович Корнило, Нишинський, Франко, Манжура.

Випуск 4

1908

Київ

Digitized by Google



УКРАЇНСЬКА МУЗА



І Бурчик

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

ОД ПОЧАТКУ ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олеки Коваленка

Київ, 1908

Digitized by Google

AUG 04 1994

УКРАЇНСЬКА

МУЗА

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

(ІСТОРИЧНА ХРЕСТОМАТІЯ)

ОД ПОЧАТКУ ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленко



Київ, 1908



Михайло Петрович Старицький.

1840—1904

(Псевдонім Гетьманець)

Писати Старицький почав ще в гімназії, та вперше твори його були надруковані в 1865 році (в „Ниві“). Перші його літературні проби—оригінальні поезії і переклади з чужоземних поетів—критика зустріла доволі суворо. Краще привітала вона його переклади з польської мови (з Міцкевича і Сирокомлі) і сербських народніх пісень. Твори Старицького друкувались в „Ниві“, „Правді“, „Кіевской Старині“, „Дзвінкові“, „Зорі“, „Літ.-Наук. Вісти.“ і альманасі „Рада“. В 1873 році видав він „казки Андерсена“.—В 1874—оперу „Різдвяну ніч“ і „Байки Крилова“. В 1875 р. переклад з Лермонтова Пісню про царя Івана Васильовича, молодого опричника та одзажного крамаренка Калашникова“ і „Сорочинський ярмарок (по Гоголю). В 1876 р. Старицький видав окремим збірником свої переклади сербських народніх пісень, під назвою „Сербські думи“. Ці переклади, одзначаються красою і плавністю вірша і написані чудовою мовою, без тих „кованих“ слів, за які так часто дорікали Старицькому. В 1881 р. він видав „Пісні і думи, з давнього зшитку“. В якому були, між иншим, переклади побутових сербських пісень, переклади з Гейне, Байрона, Міцкевича, Сирокомлі, Некрасова і инш. В 1882 р. видав переклад „Гамлета“, у 1883—1884 упорядкував і видав два томи альманаха „Рада“, в 1895 році—оперетки: „Утоплена“ і „Чорноморці“. В 1890—93 р. видано в Москві два томи його драматичних творів під назвою „Малоросійській театр“, а в 1908 р. видано в Києві окремим великим томом його „Поезії“, збірник (оригінальних і перекладів) ліричних поезій і поем (Демон, Мазепа, Марина, салдацька мати; Morituri, Пісня про царя Івана Васильовича, молодого опричника та одважного крамаренка Калашникова, Селянка, Фауст). Крім українських творів, Старицький написав (разом з дочкою—письменницею Людмилою Михайлівною Старицькою-Черняхівською) по російськи роман—„Перед бурею“—з часів Хмельниччини. Більшість ліричних поезій Старицького написані на ідейно-громадянські мотиви і повні віри й надії в

кращу долю українського люду. В тих поезіях автор кличе до єднання і спільної праці на користь рідного краю... Старицький був одним з творців українського театру. Він кілька літ був антрепренером першої української трупи, яка складалась з найкращих артистів—Заньковецька, Затеркевичева, брати Тобілевичі (Саксаганський, Садовський і Карпенко-Карий), Кропивницький,—і мала величезний поспіх не тільки на Україні, а і в Росії. За своє життя він написав до 30 пьєс оригінальних і перекладних, з яких найкращі: „Не судилось“, „Богдан Хмельницький“, „Остання ніч“. В драмі „Не судилось“ змальований український народничеський рух. „Ціюві особи в цій драмі“, каже Кбстомаров: „змальовані дуже випукло, з ясними рисами, властивими, як особі кожного, так і околові, в якому вони живуть. Усі вони реальні і закінчені. Мова в усій драмі вірна і скрізь відповідає думкам“. В „Останній ночі“ гарно змальований тип ідеаліста з часів боротьби з поляками. Старицький, син дідича, родився в 1840 році в селі Клещинцях Золотоношського повіту (в Полтавщині). Вчився в полтавській гімназії, а потім в харківському і київському університеті. Український демократичний дух, що панував тоді в тих університетах глибоко захопив Старицького і розбудив в йому щирю любов до України і її, історично покривдженого, люду, яка не згасла в його до самої смерті. Умер Старицький в Києві 14 квітня 1904 року.

Літературні джерела для біографії: 1) „Поезії М. П. Старицького“ з передмовою С. Русової (Київ, 1908); 2) *Петров*—Очерки укр. литер.; 3) Енциклоп. слов. Брокг. и Ефр., т. 31; 4) Большая энциклоп., тов. „Просвѣщеніе“, т. 17; 5) „Вік“, т. 1, 1902; 6) *Олюковський*—Істор. літ. Крім того див.: 1) *Грінченко*—„З поводу малор. театру Старицького („Зоря“, 1897 р.); 2) „Корифей української сцени“ (Київ, 1901); 3) *Франко*—Михайло Старицький („Літ.-Наук. Вістн.“, 1902).



НА ПРОВІДИ.

(М. П. Драгоманову)

Чи доведеться, милий друже,
З тобою стрінутись, чи ні?
Чи серце труднее, недуже
Й поляже в іншій стороні?
В тяжку хвилину розставання,
Здавалось,—весело пили,
Ширококрилі сподівання
Тобі на проводи несли;
Але в річах тремтів наш голос,
Схилявся кожен над столом,
Немов тяжкий, достиглий колос,
Підбитий в корені серпом...
Так горе нишком підкрадалось.

Хтось пісню весело завів...
Але ж і в пісні тій, здавалось,
Гучав, мов з похорону, спів...
І час настав,—ми обнялися:
„Прощай, апостоле, прощай!“
Ти сплотнів, і полилися
У тебе сльози невзначай...
„Прощай,—ненадовго!“—Надія
Нас ошукала, брате мій:
І досі тішитися й радіє
Наш лютий ворог навісний,
І досі ніч, нема просвіти,
Рука спускається слаба,
Мовчать одурені діти
Здавен забитого раба...

Коли ж ми стрінемося з тобою,

Скажи, мій друже, ти міні?
Коли втнемо ми не такої
На нашій рідній чужині?

К О Х А Н К А.

(Переспів)

Стою я похмурий і думку гадаю,—
Чому я не сокіл, чому не літаю?
Розбив би я зараз тяжкі кайдани,
Полинув на південь з північ сторони.
Стоять та сумують там славні могили,
Де трупи братерські на віки спочили;
Там все моє рідне—гаї і поля,
Живе там бездольна коханка моя!
Як небо блакитне, прозорі ті очі,
А шати зелені хороші, хороші!
І синій припояс, мов сизий туман,
Повив тій красуні тонесенький стан.
Замислене чоло мов хмароньки вкрили,
На перса спадають шовкові хвилі;
В вечірню добу співала міні
Вона свої тихі ридання-пісні!
Я всім повідаю, що тая дівчина,
Що тая вродлива—моя Україна;
І я кохаю, для неї я грів
І думу таємну, і лагідний спів!
Як дівчини око вабливе, глибоке,
Так небо України—прозоре, високе;
Мов поясом синім, на південь кругом,
Вона огорнулась славетним Дніпром.
А роскіш—степи ті, зелені, шовкові
Лежать килимами, ширіють безмові!
Лиш буйний гойдає там тирсу густу,
Та хвилю на ниві жене золоту.
Неначе німої скорботи зітхання,
Немов тії неньки над дітьми ридання,
Так в душу глибоко запали міні
Родини-України журливі пісні!

Ш В А Ч К А.

Нахилилася головка,
Пасмо звисло на щоці...
І мелька невпинно голка
У худесенькій руці.

Шитво панське на коліні,
Каганець і світ дньовий...
І тремтять легкі сутіні
З-під стріластих темних вій.
Довгий кашель в довгі ночі,
Вітру стогін під вікном...
І червоні завжди очі,
Незнайомі з тихим сном.
Спина зігнута в роботі,
Зверху латаний платок...
Не смашний мабуть голоті
Загорьований шматок!

С Л Ъ О З А.

Чи пам'ятаєш, як з тобою
Прощавсь я пізньою добою?
Вечірня зірнька зійшла
В безодні синій над горою;
По над дібровою німою
Якась пташина проплила;
На сході геть чорніла хмара;
А ти бліда, як та примара,
Стояла з смутком на чолі,
Ламала рученьки малі,
В німій скорботі—і розваги
Тобі подать не мав я зваги...
Майнула хвиля, час настав,—
І блискавицею спалав
В очах твоїх огонь од муки;
Свої знеможеніі руки
Кругом мене ти обвила
І тяжко, тяжко заридала...
Моя ти зоре! Чи ти знала,
Як та сльоза мене пекла?
Минули роки, сивий волос
Морозить голову, а я

Все гину, зірньо мся,
Та чую твій надбитий голос,
І досі тяжко й гаряче
Твоя сльоза мене пече!

За лихими владарями.

Ой, коли б з тісної хати
Повставили ви, чубаті,
Та зирнули геть навколо—
В вас би серце похололо:
Не пізнали б навіть мами...
За лихими владарями!

Де ліси були темряві—
Там тепер пенькі коряві
Бовваніють лишаями,
Наче угіль на пожежі
Без зеленої одежі...
За лихими владарями!

Де паслися вільно коні
По зеленій оболоні,
Геть оточеній лугами—
Там тепер жидівські кози
Обьїдають хирні лози...
За лихими владарями!

Де родючих нив по полю
Селянину було в волю,
Тільки впорався б руками,—
Там тепер такі напасті,
Що й худоби ніде пасти...
За лихими владарями!

Де плеса ясні, чималі
З очерету виглядали,
Мов свічада з ті рями,—
Там тепер по кочковині
Шпацірують лише свині...
За лихими владарями!

Де в садках, немов віночки,
Мріли всюди хуторочки
З островерхими хатами,—
Там смердять тепера тільки
Броварі й льохи горілки...—
За лихими владарями!

Де Дніпра-Слауту хвилі

Наші предки непохилі
Рвали вільними чайками,—
Там тепер або калюжі,
Або мілі й виспи дужі...—
За лихими владарями!

Де народ був рослий, сильний,
І моторний, і прихильний,
Як сміхом, так і піснями,—
Там тепер слабі, понурі
Люди ледві носять шури...—
За лихими владарями!

Лялька.

(Переспів)

Хай лялька не плаче, не квилить, як
вова строката,

А сяде і ушко нахилить любенько,
А я розкажу їй такого багато, багато,
Що чула од тата й од неньки.

У свято... вбере мене мама в новеньке
убрання,

І стрічку рожеву зав'яже круг чола;
Я вивчу тоді по французькі до Бозі бла-
гання

Й поїдемо ми до костьола.

А то ж то здивує напевно вся темна го-
лота:

Бо вже ж не про неї розмова та панська!
Попросту ж молитись міні, далєбі, не
охота,

Бо я пак' не хлопка селянська!

Але ж помолюсь я тихенько по польські
у свято,

Щоб Бозя зростив та скрасив мене бор-
шей;

Для мами ж і тата, щоб дав він багато,
багато

І жовтих, і білявих грошей!

А як вони люблять ті гроші—і мама, і
тато!

Одправи наймають, купують і ладан, і
шати...

Бо Бозя, бач, добрий; як хто йому дарить
що,—за то
Оддарює Він устократи!
Для того вони і справляють молебні в
господі,
Бо Бозя їм сплачує щедро та гоїно...
Ото, і збереться в нас грошей так дуже,
що й годі,
Що їх і злічити не можна!
Ет! Лялько! Яка бо ти справді смішна та
дурненька!
Питаєш, чи сам Бог в постаті прилине,
Чи пришле він янгола з неба до тата і
неньки,
Щоб їм заплатив за дарини.
А де ж там? Як мама казала, то з Бо-
жої волі,
Пан жид до нас прийде, дасть грошей
досита;
За гроші накупим і сел ми, і хлопів доволі,
Що будуть нам жать і косити.
А ти і не знаєш, що ми—то шляхетні
панове,
А єсть іще й люди—те хлопське погань-
ство;
Їм з неба і Бог наказав неодмінно, громове,
Аби працювали на паньство!
Фі! Брудні та п'яні... обшарпані всі, бо-
сонозі,
А жовті—заледві волочуть і духа!
Та хто ж тому винен? За те їм і кара
од Бозі,
Що хлопство татуні не слуха.
От, коней—татуня кохає, а песиків—мама;
А хлопів всяк лає, кійком усяк кропить...
По правді, аж шкода!... За що їх катують
часами?
Негречні повинні бути хлопи!
От, вчора наприклад,—мій тато заснув
по обіді;
Вони ж незвичайно так лізуть на очі!
Ввійшли, забруднили покої, кричать, як
ведміді:
„На Бога, дай хліба, паноче!“
За те їх звеліли нещадно і страшно ска-
рати...

Як виросту я, то не хочу турботи—
Поки не наїється старе і мале в моїй
хаті,—
Не ляжу і спати я доти!
Та як і заснути, коли бліді люди тісняться
Покірно під двері, під вікна з журбою:
Не дати їм хліба,—вночі дідугани прис-
няться,
І візьмуть у торбу з собою.
А згірше—дізнає про вчинок Христос, що
на небі:
Він, бач, ділить хліб, щоб усіх годувати...
Помолимся ж, лялько, ми широко про хліб,
про потреби
І хлопів, і мамі, і тата!

РЕДАКТОРОВІ.

Війна, війна! Часописі лукаві
Роспалюють, розносять скрізь брехню,
Що наш народ жадає, прагне слави,
Що на страшну, кривавую стерню
В отчизні все живе нести готове
І голову, й останній шаг і труд...
О, наймите, продажній лихослове!
Чи ти ж питаєш, що думає скорбний люд?
Чи ти вбачав оті хати подерті,
Де з сліз людських аж вохкість полягла,
Де голод—пан, де свозволя смерти,
Де кублється з віків неволя й мла?
Чи ти знавав, як точить доля ржава
Ще з молоду робітничу сімью?
На що ж рабу ошарпаному слава,—
Щоб нею ще засіяти ріллю?
Похнюпившись, бідак одно вчуває,
Що шле Господь нове нещастя знов,
І тим, де хоч, байдуже смерть стрічає,
Що точиться і дома його кров!

СІЯЧАМ.

(З Некрасова)

Сіячу правди по полю народньому!
 Ох, чи ти сієш на ґрунті неплодньому,
 Чи трухле зерно до гла?
 Чи легкодухий, чи спавсь ти на силонці?
 Руна всі жовкнуть у тебе на нивонці,
 Доброго дасть-бі й стебла!
 Де ж ви, умілі, з душею хороброю?
 Де ж ваші сакви з пашницею доброю?
 Гайда на труд!
 Сійте живіше насіння усякеє,
 Сійте розумне: колись вам подякує
 Щиро наш люд!

* *
*

(З Надсона)

Вмерла муза моя! Ох, недовго вона
 Гріла світлом самотні дні:
 Поспадали квітки, догоріли огні,
 Непрозориста ніч, як могила, сумна!
 Марно в серце слабе од гризот і нудьги
 Звуків-ліквів цілющих я жду,—
 Мій пашнистий вінок під п'ятою ноги...
 Я без пісні журюсь і без пісні бреду...
 А колись—скільки мрій і таємних чудес
 Народжалося враз у хатинці мойй:
 Пожадав—і з шатра світозорих небес
 Променистим дощем злине образів рій,
 Сріблосяйні плеса блиснуть в далині,
 Заяскарять колони храмин,
 І знесуться в'блакить килими чарівні
 Снігових та химерних вершин...
 А тепера я сам... пуста, темінь—одно,
 А друге—все зорить мертвяком;
 Наче чорний той крюк, полохливо в вікно
 Б'ється ніч непогожа крилом.
 Мармор пишних храмин розлетівся в туман,
 Гір величних красу затопила імя,
 Серце знило од мук, зацімло од ран,
 Лиш безсила сльоза в очі журні лягла...
 Вмерла муза моя... Ох, недовго вона
 Гріла світлом самотні дні:

Поспадали квітки, догоріли огні,
 Непрозориста ніч, як могила, сумна.

* *
*

(З Некрасова)

Чи їду зімою,—а ніч непрозора—
 Чи чую, як хуга лютує сумна—
 Дружино бездольна, убога та хвора,
 Зненацька твій образ коханий зрина!
 На серці гадюка зів'ється неначе...
 Ти змалку терпіла тяженну біду:
 Твій батько суворий мав серце ледаче:
 Оддав за нелюба тебе молоду;
 Попалась ти в лапи лихої недолі,
 Не малось і краю невольницьких днів...
 Так ти ж не зігнулась, втекла од неволі,
 І знов не на щастя Господь тебе вів!
 Чи ти пам'ятаєш той день, коли хворий,
 Голодний, я руки в знесиллі зложив?
 Стогнала страшна заверюха на дворі,
 По пустці холодній аж вітер ходив.
 Чи ти пам'ятаєш—уже сутеніло
 І темрява лізла у нашу тюрму;
 Син плакав у тебе; даремне ти гріла
 Диханням рученьки задублі йому.
 Точилась тяжка, невимовна хвилина...
 Кричав якомсь хрипко недолець малий...
 Наплакалась добре і вмерла дитина.
 Моя безталанна! Пекучих не лий!
 Од голоду може до ранку й ми сами
 Закриємо очі і стулим уста;
 Хазяїн промовить прокляття над нами
 За збитки, й положуть нас вряд без хреста...
 Сиділи ми мовчки, окриті п'тьмою,
 В очах твоїх думу страшну я вбачав:
 Ти серцем вагалась, а потім марою
 Знялась... Я, безсилий, в дрімоті куняв...
 І нишком убрання ти вийняла з скрині,
 Немов на весілля прибралась, пішла
 Кудись то... а згодом в маленькій трунині
 Убогу вечерю назад принесла.
 Без слів ми невтерпний голод заїли,
 Поставили світло на мерзлий поріг
 І сина прибрали, в труну положили...

А хто ж нам і за що, дружино, споміг?
 Ні ти не казала про темне придбання,
 Ні я запитати одваги не мав;
 В очах твоїх тільки тремтіло ридання,
 І мозок мій яро злобою палав...
 Ой, де ти тепера? Чи з горя, з бідоти
 Втомившись, на віки спочити лягла?
 Чи може загрузла в поганім болоті
 І людям жіночу красу продала?
 Та хто ж приголубе тебе й обороне?
 Блукатимеш гірко сама коло стін...
 В моїм тільки серці блисне й захолоне
 Безсилий та марний проклін!

З У С Т Р І Ч.

В снігах несходимих, глибоких,
 Де темні бори лише мрілись,
 В тайзі на етапнім привалі
 Вони несподівано стрілись.
 Кріз млу сонце ледві шаріло,
 Бурульки яскрились на хаті..
 Він був у залізних кайданах,
 Вона у суконнім халаті.
 Покрикнули з диву сп'янілі,
 Обличча спалахнули жаром:
 І всяк постеріг би одразу,
 Що те палахтіння не даром.
 І час, і нудьга, і вязниця
 Поклали на бранців ознаки;
 Проте у їх очах горіли
 Й тепер поривання однакі.
 Зірвалось огнистее слово,
 Сплелись переможені руки...
 Була в тім нервовім стисканні
 Безодня і щастя, і муки.
 Крюки аж чорніли на вітах,
 Присипаних снігом, ялових,
 І карканням крили розмову
 Од пильних ворожих вартових.
 А мова лилася, кипіла,
 Як паводь по гатях весною,—
 Про злі у розлуці пригоди,
 Про skutки нерівного бою...
 Почулась команда: „в дорогу!“

І впала хвилинка розстання:
 У неї пробилась сльозина,
 У його зірвалось зітхання...
 Од брязку заліза шумливо
 Знялося з ялин гайвороння,
 А сонце червонистим оком
 Дивилось, немов би з просоння...

ДУМИ ПРИ ВЕЛЬМОЖНИХ ДВЕРЯХ.

(З Некрасова)

Ось він, пишний заїзд! По рочистих саятах
 Зачумілий у рабській слаботі,
 Цілий город в якійсь то турботі
 До дверей тих хапається—страх!
 Записавши наймення і звання,
 Повертаються гості назад—
 І кожнісенький так то вже рад,
 Що мовляв би, у тім—їх надання!
 А у будні цей ганок вельможний найбільш
 Оточа люд убогий, мізерний,
 І пройдисвіт, і пан, на все здатний за гріш,
 І вдовиця, й каліка старезний;
 Тут по ранках туди і назад раз-у-раз
 Все з бумагами вершники скачуть;
 Інший звідти іде і веселим гаразд,
 А другі ж, повертаючись, плачуть.
 Раз я бачив, сюди надійшли мужики,
 Бідолашні, селянські люди;
 Помолились хресту, стали геть здалеки,
 Думні чола схиливши на груди.
 Появився швейцар... „Допустить!“ загули,
 Мов би порваним голосом з муки...
 Той оглядів гостей: не запишні були—
 Вид палений, потріскані руки,
 Свити-рямья на плечах в латках,
 По торбині на спинах зігнутих,
 Хрест на шиї та кров на ногах,
 В личаки саморобні зутих...
 (Знати довго чвалали вони
 Та й дізнали в дорозі бідоти!)
 Хтось гукнув до швейцара: „жени!
 Наш не любить тієї голоти!“

Засов цокнув. Пождали сіроми сумні,
Потяглись за шагом тим злиденним...
Так швейцар не приняв... і гослались
вони

Геть шляхом по під сонцем південним,
Простогнавши: „Суди його Біг!“
Безнадійно махнули руками,
І, аж поки я бачити зміг,
З непокритими йшли головами...
А палацу розкішного пан
Ще у ліжку пестився, як хан...
Ти, що вік свій кохався в лестошах,
Волоцюжестві, ласошах, пестошах,
Час марнуючи в картах цілком,—
Гей, прокинись! Заверни хоч із жалощі:
У тобі—їх рятунок і радощі...
Так щасливі ж не щедрі добром!
Байдуже тобі кари Господнії,
А людській ти держиш в руках—
І несуть оті люди бездольні
Нерозважену тугу в серцях.
Що тобі оте горе пекучее,
Що тобі бідолашний той люд?
При житті, що мов свято кипучее
День-у день—озирнутись у труд,
Та й навіщо? Писаків оманю
Ти народнее щастя зовеш;
Проживеш пак без його ти з шанюю,
І при шані умреш!
Мов проміння рожеві, вечірнії,
В тебе згаснуть безжурнії дні
На душистім повітрі Сіцилії,
У садку, де роскоші знадні,
В милуванні, як сонце ясененьке,
Поринаючи в море синесеньке,
Озолочує в ласи блакить...
Заколисаний піснею тихою
Любих хвиль—заснеш ти самохіть,
Мов дитина, між ласкою, втіхою
Дорогої твоєї сімї,
Що у вічі до тебе впадатиме,
(А на смерть твою заздро чигатиме).
Заберуть і останки твої,
Привезуть колією залізною
Їх до нас... І ти ляжеш в землі,
Нишком проклятий всею отчизною,

Гучно вславлений в пишній хвалі!..
Отже, як це велику парсону
Для людців ми турбуєм дрібних?
Краще зірвемо серце на їх:
Безпечніш... та й чим-небудь до сону
Хоч розважим себе.—Не біда,
Коли часом той хлоп постражда:
Він і звик, та й у небі святому
Так судилось!—У коршмі сірому
Обдеруть од жалю до шага,
І застогнуть, ідучи додому...
Ох, і земле моя дорога!
Назови хоч одну ти країну, —
Я такого й кутка не вбачав—
Де б не тяжко було селянину,
Де б твій син та сівач не стогнав?
Стогне він по полях, по дорогах,
Стогне він по темницях, острогах,
Під землею в тяжких кайданах,
Стогне він у степу коло стога,
Стогне він коло воза тяжкого,
Стогне він і по власних хатах,
Навіть Божому світу не радий;
Стогне він по усіх городах,
По прихожих суддів і уряду...
Глянь на Волгу! Чи чуєш ти, рветься
Тужний стогін з тієї ріки?
Стогін той у нас піснею зветься:
То ідуть на гужах бурлаки!
Волго, Волго! У повідь весною
Ти не так потопляєш поля,
Як тією людською сльозою
Напилася вже наша земля!
Де народ, там і плач... Ох, злиденний!
Що віщує твій стогін щоденний?
Чи прокинешся ти з кайданів,
Чи, під гнітом тяжким бідування,
Ти вже все, що здолав, повершив—
Пісню склав... ні, не пісню—ридання,
І душею на вік започив?!

* *
*

Двері, двері замкніть! Затушкуюте вікно!
Ох, і сили терпіти немає:

Хтось кричить, проклина, хтось рида жа-
лібно
Й моє серце ножами проймає!
Через стіни, кріз піл отой лемент вліта,
І страдниче лице молодиці,
Як у очах стоїть, наді мною віта,
Й моє серце пронизують глици.
Знаю,—вчора пішов у поход чоловік,
А чи може й на вічне розстання...
Скрут і туга тепер оселились на вік
І не втихнуть ніколи ридання.
Бьється в груди вона, нерозважна вдова.
Рве волосся шовкового хвилі...
Немовлятко кричить... Пі всю порива,
Але груди сухі та безсилі!
І об піл, і об стіл головою товче
Безпорадна, безпомішна мати:
Ох, якби не дитя...—серце рве боляче—
А то б знала, як тугу сквитати.
Ой, замкніть, зачиніть двері ці і вікно...
Більш терпіти вже сили немає:
Знов хтось тяжко кричить, хтось рида жа-
лібно
Й моє серце ножами проймає.

В и к л и к.

Ніч яка, Господи, місяшна, зоряна!
Ясно, хоч голки збірай.
Вийди, кохана, працюю зморена
Хоч на хвилиночку в гай!
Сядемо вкупі ми тут під калиною—
І над панами я пан!
Глянь, моя рибонько,—хвилею срібною
Стелеться полем туман.
Гай чарівний, ніби промінем всипаний,
Чи загадався, чи спить;
Он, на стрункій та високій осичині
Листя жагою тремтить.
Небо незміряне всипане зорями,—
Що то за Божа краса!
Перлами ясними он, під тополями,
Граз краплиста роса.
Ти не лякайся-бо, що свої ніженьки

Вмочиш у срібну росу:
Я тебе, вірная, аж до хатиноньки
Сам на руках однесу.
Ти не лякайся, що змерзнеш, лебедонько
Тепло,—ні вітру, ні хмар...
Я пригорну тебе щиро до серденька,
А воно гріє, як жар.
Ти не лякайся, щоб злоба підслухала
Тиху розмову твою:
Нічка приспала всіх, соном окутала,—
Ані шелесне в гаю!
Сплять вороги твої, знужені працюю,—
Нас не сполохає сміх...
Чи ж нам, окраденим долею нашою,
Й хвиля кохання—за гріх?!

Н и в а.

Гей, ти, ниво,—в тебе гону
Од Карпату аж до Дону!
Та широка ж, як погляну,
Геть укрилась килимами,
Огорнулася лугами
Й простяглася до Лиману.
—Що ж то, ниво, лихом збита,
Потом, кровію полита,
Ниньки сталося з тобою?
Не красуєшся стогами,
Не пишавєшся скиртами,
А глушишся лободою?
—Ой, ви, жалібники діти,
Та не вам би й говорити,
Як сами байдуже спали!
Де ж були ви? Інші руки
Завдавали рідній муки,
Репьяхами засівали!
—Колись добре я родила:
Виростала з мене сила
Ворогам на страх і горе!
А тепер я геть дичаю
І не бачу скрут і краю,
Бо ніхто мене не оре.
—Правда, ниво! За сльозами
Не рушали ми з ралами...

Гайда в поле! Гине нива!
 Додамо до праці руки:
 Хоч не ми, то діти, внуки—
 А таки діждуться жнива!

До молоді.

На вас, завзяті-юнаки,
 Що возлюбили Україну,
 Кладу найкращі гадки,
 Мою сподіванку єдину:
 В вас молода ще грає кров,
 В думках у вас немає бруду,
 І в серці гріється любов
 До обздоленого люду.
 Ховайте ж ви її собі,
 Не розмантачуючи всує:
 Нехай ваш дух вона гартує
 В житті у чесній боротьбі.
 Не забувайте рідних хат,
 Де лихо гіршає що-днини...
 Не можна гаяти й хвилини,
 Поки ще стогне менший брат;
 Поки живий,—мерщій несіть
 Сліпому світиво просвіти,
 І в серце, смертю сповите,
 Живу надію закропите!
 Вшануйте, друзі, рідну річ,
 Назвіть голосно своєю,
 Та розженіте над землею
 Непереможню, темну ніч!
 Хай всяк жене, а ви любіть

Свою знесилену родину—
 Й за неї сили до загину
 І навіть душу положіть!

Дочка Ієфая.

Як що доля велить полягти за свій край
 В несподівану, ранню могилу,
 Ти, мій батьку святий, серце скорбне
 втримай:
 Смерть моя дасть одвагу і силу!
 В нетремтячій руці поведи мене сам
 На майдан, до катів, до сокири...
 І без жалю, без сліз похилюся я там,
 З серцем повним надії та віри,
 Що одужа народ, не знесе більш ярма,
 І розправить натружені груди,
 Що на рідній землі зникне, щезне пітьма,
 Сонце правди засяє повсюди:
 І на вільних полях, в ниву власну ратай
 кине зерна добірного жита,
 І красуня дочка той збере урожай,
 Не даючи напастнику мита.
 Вас, діброви, гаї, у одежі рясній
 Не побачу я в щасну годину;
 Але кривний народ в своїй згадці ясній,
 Пом'яне і мою домовину...
 Задави ж, батьку мій, ти сльозу на очах,
 За отчизну прийми мою плату!
 Подивись, я сама, зацуравши той страх,
 Сміло йду, з світлим оком на страту!





Остап Михайлович Левицький.

1839—1903

Родився 2 жовтня 1839 р. в Раківці Городенського повіту (в Галичині), де батько його був священником. Після смерти батька (1845), мати поета з шістьма дітьми переїхала до свого батька Витвицького, котрий був парохом в Далешеві (Городенського повіту). Остап спочатку вчився в нормальних (німецьких) школах в Коломиї, Станіславіві і в Бучачі, а потім в гімназії в Бучачі, Станіславіві і Львові (1851—1858). Потім він півтора року учився в технічній школі у Львові, але, бачучи, що з того йому хліба не їсти, покинув цю школу і бурлакував та приватними лекціями й писарською службою заробляв собі на шматок хліба. В 1863 р. Левицький записався на філософичний одділ львівського університету, де слухав лекції класичної філології, а потім математику й фізику. Од початку січня до половини березня 1867 р. був у Відні помішником редактора гумористичної часописі „Страхопуд“. Але, не погодившись з політичним напрямком цієї часописі, повернувся до Львова і почав працювати в політичній часописі „Русь“. Університет він скінчив в 1869 р. Од 1873 по 1877 р. був суплентом реальної школи в Ярославі. В 1876 р. зложив іспит з мов німецької й польської. В 1878 р. поступив професором німецької й польської мови в реальну школу в Станіславіві. Левицький писав дуже мало, але в його поезіях чувається сила поетичного слова і змагання палкого патріотизму. Найкраща його поезія, вперше надрукована в „Правді“ (1867, I),—„Наша надія“. Крім оригінальних творів, Левицький перекладав поезії з мови німецької (Гейне) і польської (Уейського), а також переклав з польської мови дві комедії Фредра: „Досмертшина“ (Dożywocie) та „Дами і гузари“; комедію Сарду „Французькі селяни“, комедію Лесінга „Мінна Барн-

гельм*»; переклав з польської мови лібрето до опери Монюшка „Галька“... Умер Левицький в 1903 р.

Літературні джерела: 1) *Дюмоєвський*—Історія літератури рус.. II.; 2) Стаття *Гнатишка*—(некролог Воробкевича) в Літ.-Наук. Вістн. (1903, X).



СПОВІДЬ.

Не вірю в Бога я такого,
Що тільки в небі він сидить,
Тьма янголів довкола його
Лиш все в лице його глядять.
Мій Бог усюди пробуває,
Де тільки зір ся мій опре.
А хоч і плоті він не має,
Мій дух його вбачає все.
Не могу й сьойму віри йняти,
Аби до Бога менший брат
Інакше мусив промовляти,
Як шляхтич пан, або магнат.
Мій Бог однако всіх приймає,
Чи хто убогий, чи багат,
Аристократів він не знає:
Мій Бог—справдешній демократ.
Не вірю я, що в бій кривавий
Одних на других Бог веде;
На відворот,—мій Бог ласкавий,
Він мир і згоду всім несе.
Не вірю я, що Бог давніше
Жидівський люд собі избрав.
Бо де ж би він ся окреміше
В таких нехлюях любував?
Не вірю я, що Божа Мати
Так полюбила поляків,
Що аж зволила ся вінчати
Корунов польських королів.
Ще гріх один—і непростимий
Тяжить на мні: не вірю в те,
Що хтось там є непогрішимий,
Що лиш католик в небо йде.
Ну, вже із того мож пізнати,
І кожний дяк вам це повість.

Що я нехтую всі догмати,—
Я очевидно—атеїст.

ПІД ВЕЧІР.

Заходить сонце; на поля і млаки
Спускаєсь ніч. Лишь там, на тій горі,
Там ясно ще, немає й сліду мряки,
Що питьмою долини вкрила всі.
Так це неправда, сонце, що однако
Ти шлеш для всіх проміння золоті?—
Для тих, що вище, все ти довше сяєш,
Вчасніше сходиш, пізно западаєш.

НАША НАДІЯ.

Замовкли бандури—оглухли мабуть,
Ні співу, ні думи на селах не чуть;
Тільки по могилах крикає ворон,
Козачої слави давньої гомон.
Україно-земле, о рідна моя!
Чи прийдем коли ми ще раз до коша?
Де ділись-поділись ті давні часи,
Славетні гетьманські, де знесли вони?..
Бувало, отаман як скликне на бій,
Чубаті, мов хмари, злітались як стій.
Україно-земле, о рідна моя!
Чи знову ж повернеться слава твоя?
В кайданах, в неволі козака сімья.
По дворях шляхецьких у наймах сестра,
А син на послугу пішов злим катом,
На глум. та на посміх своїм ворогам.

Україно-земле, о рідна моя!
 Коли вже скінчиться неволя твоя?
 Прокиньтєся ж, діти! наспів вже той час,—
 „Заплакана мати“ вже кличе всіх вас,
 Щоб стать односердне за діло святе,
 І слава та давня ще нам розсвіте.
 Україно-земле, о рідна моя!
 І в згоді зйдемося ми всі до коша.

Л ю б о в.

Родно дівчатко гарне та любе
 Раз мене щиро питало:
 „Любов—ну, що це? Чи це лиш мрія,
 Що в ній і правдоньки мало?
 Адже я чула, що соловейко
 По своїй любці сумує,
 А його пісні гарній, тужливій
 Уся природа вторує.
 І що повійка по дубі пнеться
 І з нею любо дубові,
 І що на весну голуб сивенький
 Воркує також з любови.
 Скажи ж по правді: та ж ти, поете,
 Знаєш чуття це химерне?
 Як і по чім ту любов пізнати?
 Чи має рожі, чи терня?“
 „Любов, дівчино, це—гарна квітка,

Що в людськiм серці пишаєсь,
 Та її краску годі вгадати,
 Бо вона часто міняєсь.
 Часом тихенька, неначе лілея,
 Часом, як рожа, що коле;
 Іноді скромна, як незабудька,
 Або як кукіль на полі.
 Часом то думи, дивні чари
 Любов у душу навіє;
 Часом і віщі сни тобі шепче,
 Серце надією гріє
 Часом скріпляє силу і волю,
 Крицею душу гартує;
 Часом наводить лютеє горе,
 Мусиш терпіти—і всує
 Часом тихенька, мов чисте плесо,
 Де рибка срібна гуляє;
 Часом же, наче вихор в пустині,
 Що все довкола змітає.
 Чарові цьому годі опертись,
 Бо наче янголь огненний,
 Перед очима блисне-зависне,
 Голосом знаходить сірени.
 Серце вколише і заповонить,
 В золоті скує кайдани,—
 І в тій неволі радощі дивні,
 Рай віднайдеши ти незнаний.
 То ж, коли буде твоє серденько
 Також до пут тих хилиться,
 Дай в ясир взятись, піддайся долі,—
 Так воно, серце, й годиться...”





ГРИГОРІЙ ВОРОБКЕВИЧ.

(Псевдонім Наум Шрам)

1838—1884

Рідний брат поета Сидора Воробкевича, вперше виступив в літературі в 1868 році, під псевдонімом Наума Шрама, надруквавши в „Руській Хаті“ думу „Сон“. Він писав небагато, але й з невеличкої скарбниці його поезій видно, що в його справді був поетичний талант. Його поезії переняті смутком над безталанням, що всюди опанувало Україною-Руссю. Між епічними його творами найбільше визначається історична дума „Берестечко“. Гарні також його і інші дві думи про „Переяславський трактат“. Але в цих думках, як пише д. О. Огоновський, немає тої краси в образах і тої драматичної сили, що проявляється в думі „Берестечко“. Свої поезії Григорій Воробкевич друкував в „Правді“, „Руській Хаті“ і „Родимім Листку“. Але під кінець, поет, зламаний безладним життям, ударив бандурою об землю... І порвались милозвучні струни, не довівши до краю своєї мелодії, але гомін дум Наума Шрама довгий час лунав на зеленій Буковині... Родився Григорій Воробкевич в 1838 р. в Чернівцях (на Буковині, в Австрії). Змалку він учився в народній школі, а потім перейшов в черновецьку гімназію. В 1860 р. він скінчив в Чернівцях богословські науки і одружився з Мартою Козубівною. Потім він висвятився на попа і жив щасливо в Горошівцях, де був адміністратором парохії. Та через три роки його жінка умерла і він дуже засумував, і той смуток не покидав його до самої смерти. В 1867 р. його настановлено було душпастирем у Львові. Тут він познайомився з трьома братами Барвінськими: Олександром, Володимиром і Йосипом, і найшов в їх щирих приятелів, і сподівався, що в товаристві молоді громади загойється рана в його душі. Але чутливе серце вже не могло надіятись на кращу долю...

В одній думі він співав:

„А мні вже давно закрила
Найкращі цвіти надії,
Цвіти душевні, цвіти сердешні
Ворожа, студена могила.

І він усю силу свого чуття і любови звернув до України-Русі.

В 1870 р. він став духовником в семінарії в Чернівцях, а в 1872 р. катихиком в грецько-орієнтальній школі там же, де він, крім релігії, вчив всесвітньої історії і географії. Гарною своєю вдачею і ученістю здобув собі поважання і любов в широких кругах буковинців. Він був душею руської (української) громадки в Чернівцях. В 1881 р. одержав місце пароха в Топорівцях. Там він заснував читальню. Умер Григорій Воробкевич в Чернівцях 24 листопада 1884 р. на руках свого брата Сидора, з котрим все життя прожив у братній любові.

Літературні джерела: *Олександрівський*—істор. літер. II. Крім того, про його є стаття в „Буковинському календарі“ на 1886 р., що улож. Попович, (видання „Рускої Бесіди“).

З думи „Берестечко“.

Уривок.

Лежать сини українські

З жажди умлівають,—

„Води, води, милий Боже!“

Душі догоряють...

Зойк і вереск, крик пекельний

В таборі козацьким,

А там радість, мечь, остеклість

У війську шляхецьким.

„Води, води, милий Боже!“

В гарячці ридають,

— „Будь проклятий, ти, гетмане!“

Другі проклинають,—

„Що покинув дітей своїх!“

— „Не покинув, діти!“

— „Ой, покинув, мовчить, старі,

Мов горобці в сіті“.

— „Не покинув соколята!“

Старші потішають,—

— „Води, води, милий Боже!“

Молодці ридають...

Сон.

Здрімалось ми на бенкеті

В вельможних палатах,

І приснився сон пречудний

О народних летах,

Що то ними вкривається

Нарід наш рідненький

Од Карпатів до Порогів—

Нарід наш бідненький.

І здавалось, що ті лати

Ясно-пурпурові,

А вони омиті в морі

Гірких сліз і крові...

І, збудившись, я поглянув:

Всі ще бенкетують,

Кров'ю й працею народа

Грають, гараздують.

„Va banque!“ кричу з всеї сили

В моім тяжкім болю,—

Ставлю проти сліз і крові

Правду й святу волю.

„Va banque! Va banque!“—пани кричить;

Поблідли небоги,

Ожидають враз зі мною

Скінчення тривоги...

На тім боці кров і сльози,

На цім честь і воля,—

Почекаймо, руські браття—

Усміхнеться доля.

Мої думи.

Роспустив я мої думи

По світу блукати,—

А не найдуть правди й волі,

Назад ся вертати,
 Пішли літа за літами—
 Всі ся повернули,
 Просять в мене притулочку,
 Мене обгорнули
 „Ой пусти нас, милий батьку,
 Знов до твої хати,
 Будем Бога небесного
 Про тебе благати;
 Бо на світі дивно стало—
 Воленька щезає,
 А про думи сердешнії
 Вже ніхто не дбає,
 Бо на світі дивно стало—
 Правда зледащіла,
 А народня дума-пісня
 По вік заніміла“.
 Пустив же я моїх діток
 До бідної хати,
 Притулив їх до серденька,
 Як дитину мати,
 І тішуся знов із ними,
 Не пущу ніколи,
 Хіба діжду аж на старість
 І правди, і волі.

Моя дума.

Вийду я на гору, на Бескид високий,
 Погляну далеко на край наш широкий,
 Спімну нашу славу, славу незабуту
 І воленьку нашу, волю неокуту.
 Заспіваю смутну думу,

Котру найду в серці мому,
 Що мати мене навчила,
 Журбу нею прогонила.
 Рознеслися дивно мої думи,
 Мов у лісі бурні шуми,
 Одбилися од скелів високих,
 Згубились в нетрах глибоких,
 А не раз то слава наша через верх
 гуляла,
 А воленька наша через верх буяла;
 Та тому-то славу спатоньки поклали,
 А народню волю тажко окували.
 І здається, мої думи чари розв'язали,
 П'яну славу розбудили, волю роскували:
 Серце мое звеселіло, ясно стало уму,
 А од того що заспівав чарівничу думу,
 Снуються перед очима чарівнії мари,
 Мов у ясно-золотім світлі іграють комари,
 І здається, старий Дніпро золотом сіяє,
 А завзятих громаденька берегом гуляє.
 І здається, святий Київ столицею стався,
 Де слав'янський мир ізвсюди вільно
 собірався,
 Щоб по правді Бога-Творця щиро вих-
 ваяти,
 А славних дітей руських волі пошукати,
 Братерської волі, правди, що рівним щитає,
 Коже плем'я, людей усіх до купи згортає
 В одно море великеє свобідних народів,
 В одно поле широкеє справедливих плодів.
 Виспівав я думу, мари ся росплили,
 Розв'язати чари—не стало вже сили.
 Не дивлюся більше, очі не видають,
 Бо ім туман-сльози світа заслоняють....





Павло Платонович Чубинський.

1839—1884.

Поезії Чубинського були видані окремим збірничком під назвою „Сопілка“ в 1871 р. у Києві (під псевдонімом—Павлусь). Поезії його гарні змістом і формою і написані сильною мовою. Він написав гімн: „Ще не вмерла Україна!“, під впливом сербського гімна. Було це ще за часів першої київської громади. Співали тоді „Ще не вмерла Україна!“, а подкеуди й тепер співають, на мотив того ж таки сербського гімна. Хоч крім цього мотиву до слів гімна писали музику композитори, Вербицький, Стеценко і инш... Між иншим, в гімні „Ще не вмерла Україна!“ є два рядки поета Миколи Андрійовича Вербицького. Та більшої слави зажив Чубинський не як поет, а jako етнограф. Він був головою етнографічної експедиції, яку в 1869 р. Руськ. Імп. Географ. Товариство послало студіювати Південно-Західний край Росії. Товариство збиралось студіювати тільки 3 Півд.-Західні губернії, та Чубинський поширив його план і експедиція збирала матеріяли ще й у заселених українцями частинах губерній: Минської, Гродненської, Бесарабської і Седлецької. За 2 роки зібрали 7 величезних томів записів, які по багатству і вартости матеріялу вважаються одною з найвидатніших праць не тільки російської етнографічної літератури. (Крім сили пісень, Чубинський писав в передмові до 1 т. збірн: „Обрядових пісень я записав до 4,000“), у збірничкові надруковано ще й більше половини усіх відомих досі українських казок, багато загадок, пословиць і повір'їв. Крім етнографічних матеріялів, у збірничкові надруковані статті: Михальчука про говірки, проф. Антоновича про суди за чарівництво, проф. Кістяковського про волосні суди і инш. В 7 томові, крім статистичних матеріялів про неукраїнське населення Південно-Західного краю, надруковано кілька статей, що характеризують побут українців. За цю працю Чубинський одержав Уварівську премію Академі наук і золоті медалі од Геогр. Товариства (1873 р.) і міжнароднього конгресу в Парижі (1875 року). Крім того, Географічне Товариство прохало 1877 р. уряд по-

рахувати Чубинському час експедиції, як час державної служби, „во вніманіє к особенной его деятельности і неуспішним трудам, коім русская наука обязана собранієм громаднаго матеріала для ізученія бита“... Чубинський—син небагатого дідача. Він родився 15 січня 1839 року в містечку Баришполі Переяславського повіту (в Полтавщині). Вчився в 2-й київській гімназії, а потім в петербурзькому університеті. Університет скінчив в 1861 році кандидатом по юридичним наукам і повернувся на Україну. В 1862 його вислано в Архангельську губерню. Там він перебував аж до 1869 року. В 1863 році поступив там на службу. Служив секретарем статистичного комітету, редактором „Губернских Вѣдомостей“, чиновником „особих порученій“ при губернаторі і т. и. і студіював етнографію Архангельської губерні. З доручення Географичного і Вольно-Економічного товариств студіював хліборобство і торгівлю по Северній Двині і Печорський край. В 1869 році його запрохано головою вище згаданої експедиції в Південно-Західний край. Повернувшись з експедиції, Чубинський оселився у Києві і був наказним головою і секретарем київського одділу „Руськ. Імп. Геогр. Товар.“ Коли в 1876 р. це товариство „тимчасово“ скасовано, Чубинський переїхав у Петербург і поступив там у міністерство дорог. Та через хворобу покинув службу і в 1879 році повернувся на Україну зразу до себе на хутір, а потім у Київ. Чубинський умер в Києві в 1884 році 14-го січня.

Літературні джерела для біографії: 1) Енциклоп. слов. Брокг. и Ефр. т. 38а; 2) Больш. Энцикл., тов. „Просвѣщеніе“ т. 20; 3) „Вік“, т. 1, (Київ, 1902). 4) *Оюновський*—Істор. літ. руськ. 5) *Шилин*—Історія русск. этногр. т. III; 6) Лист М. А. Вербицького. Крім того див.: *Кістяковський*—П. П. Чубинський („К. Стар.“ 1884, кн. 8.).



Сон невольника.

За день утомили і праця й нудьга,—
Заснув я—і сниться міні,
Що ніби й до мене доходить черга,
Дають бучім волю міні...
І от я на волі, у рідній сім'ї,
Цілує матуся і плаче:
— „Скоріше гадала, що буду в землі,
Ніж тебе, мій сину, побачу!“
До серденька горне і батько старий,
Зрадив, голуб сизий, і каже:
— „Тебе вже оплакали, синочку мій,
Утіхо єдина ти наша.“
І люблю, і мило у рідній сім'ї,
Веселая рідна хатина;

Радію ві сні я, і легко міні,
І плачу, мов тая дитина.
Прокинувся... Ох лихо! Я все ще в тюрмі
Кайдани брязчать нависні...
Болить мое серце, і тяжко міні,
І слези не льються дрібні...

До моєї Катруси.

Ще не багато літ прожив,
А вже сивіє чорний волос;
Ще не дждав своїх я жнив,
А вже жовтіє колос...
Я в світі щиро працював,
Я сіяв те, що Бог послав.

Багато гірких сліз пролив,
 І горя я дізнав чимало;
 Людей і правду я любив,—
 За те мене і зневажали.
 І молоді ліга свої
 Я скоротав на чужині.
 Тепер з тобою спочиваю,
 Тепер прийшла моя весна,—
 Я, мов по смерті оживаю,
 І ти, як зіронька ясна,
 Міні присвічуєш; з тобою
 Я вже не знаюся з журбою!
 Світи ж міні, поки я бачу,
 Поки до праці ще берусь:
 Я марне сили не потрачу
 І жнив своїх таки дїждусь,—
 Зберу, що сїяв, і веселий
 Піду на вічну оселю!...

ЩЕ НЕ ВМЕРЛА УКРАЇНА!

Ще не вмерла Україна і слава, і воля,
 Ще нам, браття молодці, усміхнеться
 доля!
 Згинуть наші вороги, як роса на сонці,
 Запануєм, браття, ми у своїй сторонці!
 Душу й тіло
 Ми положим
 За свою свободу
 І покажем,
 Що ми, браття,
 Козацького роду!
 Гей, гей, браття милі,
 Нумо братися за діло!..
 Гей, гей, пора встати,
 Пора волю добувати!
 Ой, Богдане, Богдане, славний наш гетьмане,
 Нащо оддав Україну ворогам поганим?!
 Щоб вернути її честь, ляжем головами,

Наречемся України вірними синами!
 Душу й тіло... і т. д.
 Спогадаймо тяжкий час, лихую годину
 Й тих, що вмїли умирать за нашу Україну,
 Спогадаймо славну смерть лицарства-
 козацтва!
 Щоб не стратить марно нам свого
 юнацтва!
 Душу й тіло... і т. д.

ВДОВИНА ДОЛЯ.

Туман, мати, туман мати,
 Туман долиною;
 Ой, зосталася тепер твоя дочка
 Та убогою вдовою.
 Ой, діти ж мої, діти маленькі
 Осталися сиротами!
 Де ж я подінусь, де ж я пригорнуся,
 Мої діточки, з вами?
 Ой, ниво ж моя, ниво багата,
 Нікому ж тебе орати,—
 Ой, будеш, ниво, будяком колючим
 Та пирієм заростати.
 Ой, діти ж мої, діти маленькі,
 Хто ж вас буде доглядати,
 Ой, коли піде удовиця бідна
 Для вас хліба заробляти?
 Ой, візьму на плечі сакви з чорним хлібом
 На ліву рученьку дитину,
 А правою візьму дитину другу,
 А третя й сама йтиме.
 Ой, буду жати щиро чуже жито,
 Нехай стерня ніжки коле!
 Буду зодягати, діток годувати,
 Щоб не були босі й голі.
 Буду працювати, буду заробляти,
 Нехай ллється піт кривавий;
 Буду тішитися, буду забавлятися,
 Обливаючись сльозами.



Корнило Миколаєвич Устіянович.

Перші твори Устіяновича, писані українською мовою, були надруковані в „Правді“ 1872 р. В 1875—77 р.р. видані у Львові у 3-х томах „Письма Корнила Устіяновича“—історичні поеми (з історії Руси Київської доби) і історичні трагедії (з тої самої доби): „Ярополк“, „Олег“, „Володимир I“, і инш., писані віршами. Оповідання і статті Устіяновича друкувались в „Правді“, „Зорі“, „Ділі“, „Буковині“ і инш. Поезії свої він друкував здебільшого в „Зорі“. Крім того, Устіянович писав сатиричні фельєтони і спогади з подорожів. Цікаві його спогади: „М. О. Раєвський і російський павлизмізм (Львів 1884 р.)“. Корнило Устіянович, син поета Миколи Устіяновича, родився в 1839 році в Галичині у Волкові, недалеко од Львова. Вчився в Відні в університеті і в Академії художеств малярства, яким потім заробляв на життя. В молодих літах Устіянович симпатизував москвофилам, але знайомість з творами Шевченка, Марка-Вовчка і инших українських письменників і подорож до Петербурга зробили його народовцем і українським письменником. Перші його літературні пробиносять до 1867 року, та вони писані „язичієм“ і з літературного погляду цілком нікчемні.

Літературні джерела для біографії: 1) Большая Энциклоп., тов. „Просвѣщеніє“ т. 19; 2) „Вік“, т. 1 (Київ, 1902); 3) *Оюновський*—істор. літер. т. 2.



* * *

Дубовим листям повита,
Старая гуся лежала,
В ній голосниця розбита,
Й хвора струна в ній мовчала.

„Гей—кличе май легкокрилий:
Встань, гусле! Пташка співає.“—
Гуслі ж і світ вже не милий,
Холод за серце стискає.

„Гей!—кличе слава блискуча:
Грай так, як перше нам грала сь!..“
Даремно... струна гримуча
В неї либонь вже порвалась.

„Гей!—кличе помста, гукає:
Гусле, до бою, до бою!
Нарід твій в ярма впрягають“—
І гуся зойкнула з болю.

Та тільки янгол любови
Зросив їй серце сльозою—
Й ожили струни—здорові,
І ллються пісні рікою.

ІМПРОВІЗАЦІЯ.

Омельянові Партицькому

Ходили ми разом до школи,
Потім ми дружили з тобою,
І кожний на іншому полі
Трудивсь для України розвою.
Багато вже праці за нами,
І наша сівба зеленіє,
І вітер колише нивами;
Ще хвилька--і зерно доспіє.
Та ми того бачить не будем,
Не будем збирати колосся!
Пора б одпочити вже грудям,
Вже й сніг нам порохить волосся...
І ляжем ми, брате, в могилу,

Й не жалко нам буде спочити,
Лиш жаль нам Україну милу,
Жаль ниву, як море, лишити:
Встає якась буря, і громи
Ревуть свої страшні пісні...
Хто ж вдарить в завітні дзвони?
Хто тучі розгонить зловісні?...
Ні, брате, іще не лягаймо,
Ударьмо у дзвони: „вставайте!
Грім вдарив, занялось... вставаймо!
Не дайте Вкраїну, не дайте!“
А як оця буря просуне,
Як знову заблісне погода—
Тоді вже кладімся до труни
Безпечні свободи народа.

* * *

Минулися літа мої,
Літа молодії,
Іде старість тихесенько,
Морозить надії.

Остигає кров юнацька,
Думка умирає,
Тільки серце ще тріпочесь—
Любитись бажає.

Шкода труду! Хто під зіму
Зацвіте квітками,
Тому дружба на весіллю—
Мороз із снігами.

Усе має свою пору,—
Опізнивсь, паничу!...
Вже дівчина - домовина
Тебе к собі кличе.

В ПАМ'ЯТЬ МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА.

Темно було ще і зимно—
Зоренька вставала,

А Русь Галицька не знала,
 В сні тяжким лежала...
 І лежала, і стогнала
 На своїй могилі,
 І хотіла піднятися,
 І не мала сили.
 Смерть холодна до живої
 Підкрадалась тихо—
 Це хвилинка, ще мала—
 Й одоліє лихо...
 В тим над нею Божа птиця,
 Той жайворончок,
 Взявся в гору і розводить
 Любий голосочок.
 То зависне на воздусі,
 То у низ спускаєсь,
 Розганяє нічні мари,
 Зарево стрічає.
 І Русалку Дністровую
 Вабить з темній хвилі
 І до Русі промовляє,
 На старій могилі:
 „Встань, моя ненько!
 День, твій близенько
 Глянь, вже до рана
 Зірка сіяє,
 Зоря рум'яна,
 Світ повідає;
 Леготь тепленький
 З-за моря дує,
 Праведне сонце
 Весну веснує.
 Встань, тебе кличе
 Ранок весни:
 Встань, моя мати!
 Встань!.. воскресни!“
 Встань, уже днина,
 Мати єдина!
 Ряст прозябає,
 Смієсь травиця,
 Цвітом засяє,

Вбересь калина,
 Згодом-згодочком
 І зашебече соловійочком.
 Встань, тебе кличе
 Птиця весни:
 Встань, моя мати:
 Встань, моя мати!
 Встань, воскресни!“
 Встань, леготь гріє,
 Хмари навіє,
 Злиже з землиці
 Пліснь сніговую,
 З неба водиці
 Нам подарує.
 Встань! уже хмарно,
 Молня свіркає,
 І за хвилину
 Буря заграє.
 Встань, я тя кличу
 Громом весни:
 Встань, моя мати,
 Встань, моя мати,
 Встань, моя мати,
 Встань!.. воскресни!“
 Заспівав загомоніло
 В галицькій землиці,
 І озвались, розспівались
 Райській всі птиці
 Розспівались до схід сонця,
 Русь святу будили—
 Встало ясне, дунув леготь,
 І вона ожила.
 Ожила Русь і буде жити,
 Хоть ярь холодна, як зіма,
 Хоть щастя-долі їй нема,—
 Ожила Русь і буде жити.
 Вона у кожних грудях є,
 Вона у кожнім серці б'є!
 З уст мільйонів промовляє,
 З науки трону нам сіяє...





ПЕТРО ІВАНОВИЧ НИЩИНЬСЬКИЙ

(Псевдонім Петро Байда).

1832—1896.

Нищинський відомий в українській літературі своїми перекладами „Одисеї“ та „Іліади“ (12 перших пісень) і Софоклової „Антигони“ (Одеса, 1883 р.). Крім цих великих творів, він перекладав з чужих мов і сам писав поезії, багато яких ще й досі не друковано. Нищинський добре знав грецьку мову і переклав на неї „Слово о полку Ігоревім“. Крім того, написав грецькою мовою граматику і инш. Писав він і по російськи: „Про значіння України для слав'янства“ і инш. Мова в писаннях Нищинського дуже гарна, ширю народня, переклади визначаються глибоким розумінням духа оригіналу і вірною передачею його. Нищинський був не тільки письменником—він був ще й гарним композитором. З його музичних творів найкращі: „Закувала та сива зузуля (Льв. 1886 р.)“, „Вечерниці“ (Київ, 1886), репродукції народніх дум: про козака Софрона і про Байду. Він написав музику на свою поезію „Порада“ (альм. „Нива“, 1885 р.) і багато инш. Родився Нищинський в 1832 році в селі Неменці Липовецького повіту (в Київщині), де його батько був дяком. Вчився в київській духовній семінарії. Скінчивши вчення, був дяком православної церкви в Афинах. В Афинах же вчився в університеті і скінчив його магістрантом (в 1856 р.). Повернувшись в Росію, Нищинський з 1857 року був учителем грецької мови в петербурзькій та одеській семінарії, а потім з 1865 р. був учителем в гімназіях: в Бердянському, Ананьїві й Одесі. Умер Нищинський в містечку Воротилівці, на Поділлі, 4 березня, в 1896 році.

Літературні джерела для біографії: 1) Енцикл. слов. Брокг. и Ефр., т. 21; 2) Больш. Энцикл., тов. „Просвѣщеніе“, т. 14; 3) „Вік“, т. 1. (Київ, 1902). Крім того, про Нищинського див.: 1) „Кіевск. Стар.“—Некролог (1896, кн. IV); 2) По

морю и сушѣ" за 1896 р. № 11 (докладна біографія і портрет поета); 3) „По морю и сушѣ"—О Нищ., как поэтѣ и музыкантѣ (1896, № 12); 4) Зінкїєвскій—про переклад „Одисеї" („Писання", т. II.); 5) Кокорудз—про переклад „Одисеї" („Зоря", 1893, X).



З Іліади.

Тільки лиш сонце спочило і темрява
впала на землю,
Зараз посланці уклалися спати на кормі
човенній.
А лиш рожевая рання зоря вже на світ
занялася,
То поплили собі ген до широкого стану
ахейців.
Ім таки з місця міткий Апполон послав
вітер попутний;
От вони вправили щоглу, і білі вітрила
напнули,—
Вітер повіяв, середнє вітрило надулось і
хвиля
Довгогребняста здовж корми човенної буч-
но заграла,
А човен біг, раз-у-раз пробиваючи в хви-
лях дорогу.
Тільки лише допливли до широкого стану
ахейців,
Перше-найперш чорнобокого човна стягну-
ли на берег
Та й на піску утвердили, ломаками попід-
пирали;
Потім розвіялись геть і сами по наме-
тах та човнах...

(З Антігони)

Єсть на світі пребагато усякого дива,
Та дивнішого немає, як душа ми-
слива:
Ревуть звірі, шумлять води, буйний ві-
тер дує,

А над ними, над усіма чоловік царствує.
Коли звір де йому вадить—капкан на-
ставляє,
А по морю то й зимою, як літом шмигає.
Як же часом розреветься не в пору буй-
ненький,
Він на тее не вважає собі, веселенький:
Вітер гне, ламає верби, а йому й бай-
дуже,—
Сидить собі та співає: „Ой не шуми,
луже",
І сирую матір землю що-рік розриває
Або плугом, або ралом,—все жнитво
збірає.

(З Антігони)

Не можна нам віку людського, як
єсть він—
Щасливий, чи може з бідом спізнався,—
Ні дуже хвалити, ні ганити дуже:
Фортуна, бач, зрадниця—всяку людину
То вверх раз підійме, то знов підламає;
Що ж послі складеться і як воно буде,
Того одгадати ніхто не зуміє...

Пісня друга Одисеї.

(Уривок)

Тільки лиш рання рожева зоря заня-
лася,
З ліжка піднявсь Телемах, любий син
Одисеїв;

Плаття вдягнувши і гострую шаблю до боку вчепивши,
 Та підв'язавши під ноги сандалі вельми дорогії,
 Вийшов з будинку високого, станом на бога похожий.
 Зараз гоньцям голосним повелів по Ітаці гукати,
 Щоб кучеряві ахейці усі на майдан поспішали.
 Чуло гукали гіньці і швиденько ахейці збірались.
 От як зійшлась на майдані уся городянська громада,
 Рушив туди й Телемах, взявши мідного списа у руки.
 Та не один, а побігли за ним і прудкіі собаки.
 Дивною дуже красою його наділила Афина.
 Вельми тут всі здивувались, уздрівши його, громадяни.
 Сів на царському стільці, підступили до його старшини,
 Й першим почав говорити до їх лицарь славний Египтій,
 Був, бачте, й розумом він, і літами між ними найлучший.
 Старший синок його теж з Одисеем давно вже під Трою,
 Кіньми багату, поїхав на човнах нових та просторих,
 Антифом звався; загубив його дикий Циклоп у печері,
 З бідного там сіромахи останню вечерю собі зготували.
 Ще зоставалося троє синів у старого, й один з їх
 Теж з женихами гуляв, Еврином, а ті другі обое
 Завш пильнували роботи отцевій; а все ж пак Египтій
 Плакав вбивався за сином погибшим і от що промовив:
 — Речі моєї послухайте ви, ітакійська громадо!

„Вже кілька років ніякої ради у нас на майдані не було,
 З самої тої години, як царь Одисей із Ітаки поїхав.
 „Хто ж оцю раду сьогодні збирає? Кому і яка нужда припала?
 „Чи з молодих хто, чи може старіші це діло счиняють?
 „Може почув новину хто,—що військо до нас підступає
 І це прочувши, найперше од всіх нам повідати хоче?
 „Чи про громадське пильне нам діло яке розказати?
 „Чесний то єсть чоловік і нехай йому Зевс помагає
 „Добре діло, що городу зичить, щасливо скінчити“.

Так він сказав і по серцю прийшлась Телемаху похвала:
 Довше усидить не зміг, бо замислив і сам говорити;
 Став він посеред громади, і Писинор, гінець вельми мудрий,
 Берло подав йому в руки, як водиться завше на радах,
 Й Телемах так почав говорити найперш до старого:
 — „Старче! відсіль недалеко, як сам незабаром побачиш,
 „Той, хто зібрав оцю раду: мене-то напасті постигли.
 „Звістки ж, щоб вражеське військо до нас підступало, не чув я,
 „І городянам про це я нічого не маю сказати,
 „Та і про діло громадське нічого сказати теж не маю:
 „Єсть то моя свійська нужда і горе домівське двоєке.
 „Першеє горе—отця я позбувсь, що царем був над вами
 „Тут на Ітаці, а був він до кожного щиро прихильний!
 „Другеє ж горе ще гірше: воно незабаром весь дім мій

„Знищить і майно мое рознесе, як поло-
ву по вітру.
„Неньку мою женихи проти волі в за-
мужство волають:
„Все б то хазяйські сини що найлуччого
роду в Ітаці.
„Боязко їм до Ікарія вдатися, матері
батька,
„Щоб сам старий, наділивши дочку свою
щедро посагом,
„Видав в замужство тому, хто по серцю
миліший прийдеться.
„Отже пак—ні, що день божий вони у
мій дім учащують,
„Ріжуть биків та ягнят, та годованих кіз,
бенкетують
„Й смачнее чорне вино, не жалкуючи,
знай, попивають.
„Сила добра пропада, бо немає в господі
такого,
„Як Одисей, щоб од дому отую біду
одвернути.
„Сам по собі я не могу це діло спору-
дити, та й потім
„Гірко прийшлося би міні, не гаразд,
бачте, я й нема сили.
„Певне я сам, коли б духу міні, міг би
впоратись з лихом;
„Сил не стає вже, щоб дальш терпіти:
пропав ні за віщо
„Дім мій увесь. Схаменіться ж сами; пов-
стидайтесь сусідів,
„Божої кари побійтесь, щоб боги, здив-
вовані вашим
„Ділом непутнім, на вас не звернули
правдивого гніву.
„Я от молюся і Зевсу Олимському та і
Феміді,
„Що на майданах на раду старшин і гро-
маду збірає.
„Ей! схаменіться, поштенні! покиньте мене,
нехай сам я
„Гіркеє горе терплю. Чи ж де-кого з вас,
міднобронні,
„Славні ахейці, чим небудь отець Оди-
сей приобідив,

„Й ви от за кривду отця на міні одім-
щати затхіли
„Та й підуськаєте цих грабувати мій дім?
За для мене
„Лучче б було, якби нищили ви мої
скарби і майно;
„Бо якби ви от мене зграбували, була б
ще надія,
„Що коли небудь таки одібрать своє
добре прийдеться:
„Я раз-у-раз похожав би із улиці в ули-
цю й словом
„Правив би з вас свого скарбу, аж доки
б всього не оддали.
„Це ж от ви з серця мого і останню
прогнали надію.“

Пісня п'ята Одисей.

(Уривок)

Рано од ліжка Тифона хорошего
в небі зірниця
Вийшла, щоб світло принести богам
невмерущим і смертним,
Боги ж сиділи на раді в світлиці Зевеса,
которий
Громом орудує в небі і єсть між богами
найстарший.
Ім викладала Афина всі біди тяжкі Одисея:
Дуже вона побивалась об тім, що за-
мешкавсь у Нимфи.
„Батьку Зевесе і прочіі боги бла-
женні, безсмертні!
„Ні, вже ніяк не приходиться, бачу, щоб
царь берловладця—
„Був за-для кожного щирим, ласкавим,
прихильним; повинен
„Милость він з серця прогнати та капости
людям чинити,
„Бачите, як Одисея святого вже люди
забули,
„Свого царя, що для всіх був отцем та-
ким щирим, ласкавим.

„Він от сидить десь на острові й тер-
пить велике горе
„В гарних печерах Каліпси: вона його
вдержує в себе
„Силою; бідний не може ніяк у свій край
повернутися:
„В його ні човнів немає, ні весел, нема
й товариства,
„Котре б його повезло по безкрайому морю
додому.
„Ще-ж знов замислили стратить і сина
його Телемаха,
„Як буде їхать назад, а поїхав він в Пи-
лос пісчаний,
„Звідтіль у Лакедемон — про отця там
що-небудь прочути“.
Йй одвічаючи, хмари збираючий Зевс
так промовив:
„Дочко моя! яке слово тобі пролетіло
кріз зуби?
„А не сама ж ти хіба той рішинець вчи-
нила, у думці зробила,
„Що Одисей таки вернеться і одімстить
загордящим?
„Та от пильнуй тепер за Телемахом в
дорозі,—як можеш,—
„Щоб жив-здоров повернувся у рідную
милую землю,
„А женихи, що засіли на човні, щоб в
дурнях zostались“.
Потім почав говорить до Ермія, ко-
ханого сина:
„Сину Ерміе! ти завш був посланцем:
біжи ж но скоренько,
„Нимфі вьяви кучерявій про нашу незмін-
ную волю,
„Щоб Одисей неборака, не гаючись,
плив до господи,—
„Тільки без всяких поїде він проводів
божих і людських;
„На плавниках із бервен він натерпиться
горя немало:
„Аж на дванадцятий день в хлібородну
Схерію прибуде,
„В землю Феаків, которі всі рід свій ве-
дуть од безсмертних;

„Ці його приймуть і наче од бога якого
споважуть:
„Випроводять його в милую рідную землю
на човні
„І надають йому золота, міді й одержі ба-
гато;
„Певне, ніколи добра стільки він не при-
віз би з під Трої,
„Якби безпешне з здобичею всею до-
дому достався.
„Ну, а тепер, бач, судилось йому і другів
привітати,
„І у палати високі, і в рідную землю
вернутись.

А Н Т І Г О Н А.

(Софокла)

Креон (Антигоні).

А ти міні коротко й просто скажи: ти
не знала,
Що я дав наказ, щоб Полініка не хоро-
нити?

Антигона.

Ба, знала; та й як же не знати? То ж
всім було звісно...

Креон.

Ти знала і, знавши, посміла закона зла-
мати?!

Антигона.

Закон той послав не Зевес міні з неба
ясного
І не попідземних богів сопредстољниці
Правда;
Ви, смертні, сами його скомпонували для
себе.
Я думала так, що накази твої не на-
стільки
Могутні, щоб ними ти міг обминати закони
Неписані, божі, твердії. сам будучи
смертним.
Вони не сьогодні й не вчора на світі
явились:
Од віку живуть і ніхто того знати не
може,

З якої пори їх початок на світі ведеться.
 З-за їх то, — подумай-но сам, — не повинна б була я
 Одвіт тяжкий дати на тім світі перед
 богами,
 З-за того, що людські закони зламати
 боялась!
 Що мушу я вмерти, — я знала; та знала,
 що вмерти
 Я мушу й без твого закону: інак бо й
 не можна.
 А що трохи раніше приходиться з сві-
 том розстатись,
 То знай, що для мене і тут превеликий
 прибуток:
 Хто вік свій увесь, як от я безталанна,
 пронудив
 І радощів навіть в вісні не зазнав, кого горе
 Лихеє та злая недоля забили, заїли,
 Для того смерть ранняя благо й добро
 превелике.
 Тепер не дивуйсь, що мене не смутить
 ані крихти
 Моя злая доля, що ти вготував за-для мене.
 Сто раз міні гірше було б, як би братик
 мій рідний
 Зоставсь не похований чесно; тоді б міні
 горе,
 Тоді б міні мука була, а тепер я й бай-
 дуже!
 Я знаю, безумною певне тобі я здаюся;
 Та вже ж вибачай: я дурна перед дурня-
 ми тільки!

Хор.

Гордия отця і в дочці проявилась та ж
 сама:
 Не виє вона і в недолі тяжкій покоряться.
 Креон (до Антігони).
 То знай: найтвердіші серцем найперше
 й валяться.
 Ти бачила, певне, й сама: найміцніше
 залізо,
 В огні загартоване, хруськає враз на
 шматочки,
 Коня ж норовистого й дрібна уздечка
 смиряє.

Ніяк не приходиться, бач, завдавати
 гордині
 Тому, чія шия заперта в ярмі других
 старших.
 (До хору).
 А ця, — ви вважайте-но, — й перше глуми-
 тися сміла,
 Заксн той ламала, що видано всім; та й
 тепер от,
 Вчинивши безбожнеє діло, і знову глуми-
 миться.
 Нова ця зневага ще гірша од першої
 буде.
 Коли все минеться для неї дарма, то,
 напевне,
 Всна чоловіком вже буде, — я ж бабою
 стану...
 Та ні! Хоч була б міні рідною навіть
 сестрою,
 Хоч навіть була б і Зевесу найближча
 родина,
 То вже ні вона, ні сестра її жити не
 мають...

Антігона.

Візьми та й убий мене! Більше чого ж
 тобі треба?

Креон.

Опріч тобі смерті, нічого я більш не
 бажаю.

Антігона.

Чого ж довго гашся ти? Як міні тепер
 мало
 Утіхи в речах твоїх, так і в моїх не по-
 чуєш
 Покірного, щирого, любого слова для себе.
 А чим би я більшої слави могла роздо-
 бути,
 Як не святим ділом — що братіка я похо-
 вала?
 Напевне усі городяни сказали б, що любя
 їм справа моя, якби страх язика не
 скував...
 Та так вже ведеться: тіран благоден-
 ствує завжди
 І вільно йому говорить і робить, як сам
 схоче.



ІВАН ЯКОВЛЕВИЧ ФРАНКО.

Род. 1856 р.

На літературну ниву виступив в 1874 році, надрукувавши в журналі „Друг“ свої вірші. В 1876 році видано перший збірник його творів—„Письма І. Ф.“ Та в 1875—76 р.р. молодіж, що гуртувалось коло консервативного, москвофильського „Друга“, почала, під впливом листів Драгоманова, знайомитись з російською літературою „доби великих реформ“ і загалом з російською літературою. Ця література прищепила молодіжі демократичні й національні ідеї, і розбудила симпатію до свого народу. Молоді москвофили, між ними й Франко, поробились ширими народовцями і почали писати українською мовою. За свою, майже 35-літню літературну діяльність Франко написав силу поезій, белетристичних творів, наукових праць: по історії літератури, критиці, фольклору й історії. Твори свої друкував він в „Громадському Другові“ (1878 р.), „Дзвонів“ (1878 р.), „Молотові“ (1878 р.), „Світові“ (1881 р.), „Народові“ (1890—1895 р.), „Житті і Слові“ (1896—1897 р.), „Літ.-Наук. Вістн.“ (з 1898 р.), яких був редактором в „Записках Наукового тов. ім. Шевченка“ і видавав окремими виданнями. В 1883 році видано у Львові історичн. повість „Захар Беркут“ (з часів татарського нашествя XIII в.); в 1884 році—повість „Воа constrictor“; в 1890 р. збірник оповіданнів—„В поті чола“, в 1903 р.—збірник оповіданнів під назвою „Малий Мирон і інші оповідання“. Видавництво „Вік“ видало і в Росії вибір з його творів. Поезії Франка видано кількома збірниками: „З вершин і низин“ (1887 р.), „Зівьяле листя“ (1893 р.), „Мій Ізмагд“ (1893 р.), „Із днів журби“ (1900 р.), „Semper tigr“ (1906 р.). В 1895 році Франко видав монографію „Іван Вишеньський і його твори“. Багато творів Франка перекладено на німецьку, польську, чеську і російську мови. Франко написав чимало оповіданнів для дітей: „Лис Микита“, „Дон-Кихот“, „Абу-Касимови капці“, „Коли ще звіри говорили“ і инш.; перекладав на українську мову твори: Гейне, Гете, Шіллера, Фрейліграта, Гюго, Байрона, Шеллі, Гуда, Тенісона, Твена, Геккеля, Гекслі, Софокла, Гоґоля, Достоевського, Некрасова, Щедрина, Чернишевського, Помяловського і инш. На

писав чимало популярних наукових і публіцистичних брошюр: по історії, історії літератури і т. и. За весь час літературної діяльності Франко зробив стільки, що з неповного списку самих тільки назвиск його творів („Спис творів І. Ф. за перше 25-ліття його літер. діяльності, 1874—1898“), що видав М. Павлик (1898 р. у Львові), вийшла чимала книжка... Де які його поезії силою чуття рівняються з поезіями Шевченка („Каменярі“, „На суді“, оповідання про скасування панщини в поемі „Панські жарти“). Родився Франко в 1856 році в селі Нагуевичах, Дрогобицького повіту, в Галичині. Батько його, колишній кріпак, коваль, умер, коли хлопець ще вчився у „нормальній“ базиліянській школі в Дрогобичі. Мати вийшла заміж вдруге, та незабаром теж умерла. Проте в молодих літах життя поета було добре і він малює його (в своїх автобіографічних оповіданнях: „Малий Мирон“, і инш) рожевими барвами. Скінчивши „нормальну“ школу, Франко поступив у гімназію, а в 1875 році у львівський університет. В університеті він пристав до гурту москвофілів, та потім, як згадано вище, зробивсь ширим українцем. Весь той гурток, до якого він належав, арештовано в 1877 р. і Франко більш 9 місяців просидів у тюрмі. Франко, разом з Павликом почав редагувати журнал „Громадський друг“. Та журнал раз-у-раз конфісковано так само, як і альманахи „Дзвін“ і „Молот“, видані на заміну скасованого журналу Тоді Франко видавав, під загальною назвою „Дрібна Бібліотека“, оригінальні твори і переклади: Байрона, Гейне, Гекслі, Е. де-Лавале, Писарева і инш. Для заробітку працював в польській часописі „Tydzień Polski“. В 1880 році нужда примусила Франка переїхати на село до товариша. Там його без жадної причини арештовали й 3 місяці продержали в тюрмі, ганяли етапом, так що йому аж нігті на ногах позлазили од жару й ходні, і нарешті випустили, цілком хворого. Він мало не умер з голоду. В осени він знову поступив в львівський університет, та знову мусив його покинути, бо не мав з чого жити, й переїхав на село до вітчима. На селі він помагав родичам в хазяйстві, та літератури не кидав: він скінчив тут перекладати „Фауста“ і написав „Захара Беркута“. Тільки в 1893 році йому вдалось поступити знову в університет, зразу у Львові, а потім у Відні, де він і скінчив курс в 1894 році. Влітку 1899 року його втретє арештовано й не знає за що місяців півтора продержано в тюрмі. В 1897 році він скінчив свою докторську дисертацію і після блискучої вступної лекції, на тему „Наймичка“ Шевченка, професорська колегія вибрала його доцентом на кафедрі української літератури. Та намістник Галичини, гр. Бадені не затвердив його, бо „він тричі сидів у тюрмі“. Ця пригода тяжко пригнітила Франка. З 1898 року „Наукове тов. і М. Шевч.“ запросило його редактором „Л. Н. Вістн.“ і співробітником товариства. В 1899 році урочисто одсвятковано 25-и літній юбілей його літературної діяльності. Українські письменники присвятили Франкові збірник „Привіт“. В 1909 році Україна має святкувати його 35 літній юбілей. Тяжкі моральні й матерьяльні обставини довели Франка до тяжкої нервової хвороби і він тепер у лікарні.

Літературні джерела для біографії: 1) *Энцикл. слов. Брокг. и Ефр.* т. 36; 2) *Вольш. Энцикл., тов. „Просвѣщеніє“,* т. 19; 3) „Кіевская Искра“ (1908, № 20); 4) „Вік“, т. I. (1902, Київ); 5) *Павлик—„Спис творів І. Ф. за перше 25-ліття його літературної діяльності, 1874—1898 р.“* (Льв. 1898); 6) *Оюновський—„Іст. літ“,* т. III. Крім того, про Франка див.: 1) *Франко—автобіографія в передмові до збірника „В поті чола“; Сумцов—„Современ. малорусск. этнограф“,* т. 2; 3) *Ефремов—*

П'явець боротьби и контрастов („К. Ст.“, 1902 р. XI—XII кн.); 4) *Драгоманов*—Передмова до „В поті чола“ (Льв. 1890); 5) *Маковей*—Юбилей 25 літн. літ. діяльн. І. Ф. (Л. Н. Вістн. 1898 р. кн. XI); 6) *Десян*—Іван Франко („Новое Слово“, 1897 р. кн. III); 7) *Славінський*—Передм. до рос. перекл. „В поті чола“ (С.-П.-Б. 1901); 8) *Кримський*—Ів. Франко (Льв. 1900 р.) і инш.

КАМЕНЯРІ.

Я бачив дивний сон: немов переді мною
 Безмірна та пуста, і дика площина,
 І я, прикований ланцем залізним, стою
 Під височенною гранітною скалою,
 А далі тисячі таких самих, як я.
 У кожного чоло життя і жаль порили,
 І в оці кожного горить любові жар,
 І руки в кожного ланці, мов гадь, обвили,
 А плечі кожного додолу ся схилили,
 Бо давить всіх один страшний якийсь
 тягар.

У кожного в руках тяжкий залізний молот,
 І голос сильний нам з гори, мов грім, гре-
 мить:

„Лупайте цю скалу! Нехай ні жар, ні
 холод

Не спинить вас! Зносить і труд, і спрагу,
 й голод,

Бо вам призначено скалу оцю розбить“.

І всі ми, як один, зняли угору руки,

І тисяч молотів о камінь загуло,

І в тисячні боки розприскалися штуки

Та відривки скали; ми з силою роспуски,

Раз-по-раз гримали о кам'яне чоло.

Мов водопаду рев, мов битви гук кри-
 вавий,

Так наші молоти гремили раз-у-раз;

І п'ядь за п'ядею ми місця здобували;

Хоч не одного там калічили ті скали,

Ми далі йшли, ніщо не спинювало нас.

І кожний з нас те знав, що слави нам
 не буде,

Ні пам'яті в людей за цей кривавий труд,

Що аж тоді підуть по цій дорозі люди,
 Як ми проб'єм її та вирівняєм всюди,
 Як наші кості тут під нею зогниють.
 Та слави людської ми зовсім не бажали,
 Бо не герої ми і не багатирі.

Ні, ми невольники, хоч добровільно взяли
 На себе пута. Ми рабами волі стали:

На шляху поступу ми лиш каменярі.

І всі ми вірили, що своїми руками

Розіб'ємо скалу, роздробимо граніт;

Що кров'ю власною і власними кістками

Твердий змуруємо гостинець, і за нами

Прийде нове життя, добро нове у світ.

І знали ми, що там далеко десь у світі,

Який ми кинули для праці, поту й пут,

За нами сльози ллють мами, жінки і діти,

Що други й недруги гнівні та сердиті

І нас, і намір наш, і діло те клянуть.

Ми знали це, і в нас не раз душа боліла,

І серце рвалося, і груди жаль стискав;

Та сльози, ані жаль, ні біль пекучий тіла,

Ані прокляття нас не одтягли од діла,

І молота ніхто із рук не випускав.

Оттак ми всі йдемо в одну громаду скуті

Святою думкою, а молоти в руках.

Нехай прокляті ми і світом позабуті!—

Ми ломимо скалу, рівняєм правді путі,

І щастя всіх прийде по наших аж кістках.

НА РІЦІ ВАВИЛОНСЬКІЙ.

На реках вавилонских
 тамо седюхом.

На ріці вавилонській—і я там сидів,
 На розбитий орган у роспуці глядів.

Наді мною ругавсь вавилонців собор:
„Заспівай нам що будь! Про Сіон, про
Табор!“

Про Сіон? Про Табор? Ім вже чести нема:
На Таборі—пустель! На Сіоні—тюрма!
Лиш одну хіба пісню я вмію стару:
Я рабом уродивсь та рабом і умру.
Я на світ народився під свист батогів
Із невольника батька, в землі ворогів.
Я хилитись привик од дитинячих літ,
І всміхаться до тих, що катують мій рід.
Мій учитель був пес, що на лапки стає
І що лиже ту руку, яка його б'є.

І хоч зріс я, мов кедр, що вінчає Ливан,
Та душа в мні похила, повзка, мов бур'ян.
І хоч часом, мов грім, гримне слово моє,
То це бляшаний грім, що нікого не вб'є.
І хоч в душу вірвесь часом волі приваб,
Але кров моя—раб! Але мозок мій—раб!
Хоч я пут не носив на руках, на ногах,
Але в нервах ношу все невільницький
страх.

Хоч я вільним зовусь, а як раб спину гну,
І свобідно в лице нікому я не зирну.
Перед блазнем усяким корюся, брешу,
Вільне слово в душі, наче свічку, гашу.
Хоч тружусь день і ніч, не доім, не
доплю,

А все чується, це я на панськiм роблю.
І хоч труд свій люблю, а все чуєсь гачк:
Ти прикутий до його, мов раб до тачок.
Хоч добра доробивсь, та воно лишь тя-
житьь,

Мов чуже для когось мушу я сторожитьь.
З ким в життю не зійдусь, все підляжу
йому;

Сяк чи так вибірай—все найтяжче візьму.
І хоч часом в душі піднімається бунт,
Щоб із пут отрястись, стати твердо на
грунт,—

Ах, то й це не той гнів, що шаблюку
стиска,

Це лиш злоба низька і сердитість рабська!..
Вавилонські жінки, одвернувшись ідїть,
І на мене здивовано так не глядїть!
Щоб не впало прокляття моє на ваш плід,

Не прийшлось би раба привести нам на
світ.

Вавилонські дівчата, минайте мене,
Хай мій вид співчуттям серце вам не
торкне,

Щоби вам не судилась найтяжча судьба,
Найстрашніша клятьба—полюбити раба!“

Цехмістер Куперьян.

Облягали ляхи місто
Десь в часі Руїни,
Штурмували брами й мурі,
Підкладали мині.
Боронилося козацтво,
Й міщани не спали,
День і ніч гриміли з мурів
Пушки й самопали.
Але Куперьян цехмістер
Був за всіх завзятий,—
Цеховому товариству
Нишком став казати:
„Годі, братія, нам на мурах,
Як сичі, сидіти,
Покажім, що й ми, міщанство,
Не Страшкові діти!
Вдарьмо нічку на їх табор
З крутого байраку!
Згиньмо, або тих ляшеньків
Зотрім на табаку!“
Як згадали, так зробили,—
Щастила їм доля,
І розбили вражу силу,
Як пух, серед поля.
Радість! Слава! Крик і гомін!
Збігаються в місті
Шевці, кравці, всякі справці,—
Не сто і не двісті,
І вітають Куперьяна
З його вояками,
Як героя,—всю дорогу
Всипали квітками.
А на площі чорна рада.

Взяли всі гадати,
 Яку б тому Куперьяну
 Нагороду дати?
 Одні кажуть: „Чим він досі
 Був у нас? Цехмистром!
 Тепер його за заслугу
 Виберім бурмистром!“
 Другі кажуть: „Що, бурмистром?
 Ми на це не згожі!
 Хай він буде комендантом
 В огневій сторожі.“
 Треті кажуть: „Ні, панове,
 Иншу раду маймо:
 Куперьяну від нумеру
 По дукату даймо!“
 „Ні, ні, ні,—реве громада
 Одностайним хором,—
 „За геройство гроші брати?
 Ну, це був би сором!“
 Знов незгода, знов гармидер,
 Сяк і так міркують;
 Що хто скаже, кличуть: „Славно!“
 А інші кепкують.
 Аж ось вискочив на лаву
 Пузатий бурмистер
 Та й закликав: „Хай живе нам
 Куперьян цехмистер!
 Дав нам Бог такого мужа
 Ворогів розбити,
 Та не дав нам знать, яку б то
 Честь йому зробити.
 Гроші дати—сором брати,
 Та й ми ж бідні люди;
 На уряд його поставить—
 Иншим заздро буде.
 Поки він живий між нами,
 То все нам завада,—
 То ж, панове цехмистрове,
 Ось моя вам рада:
 Зараз тут його убиймо,
 На паль посадімо,
 По смерті ж його оплачмо
 І святим зробімо.
 І насиплемо над тілом
 Могилу високу,
 Будем поминки справляти

Два рази що року”.
 „Славно! Славно! От так рада!“
 Всі враз загукали,
 А цехмистра Куперьяна
 Навіть не питали.

Г І М Н.

Вічний революціонер—
 Дух, що тіло рве до бою,
 Рве за поступ, щастя й волю,—
 Він живе, він ще не вмер.
 Ні пекельнії тортури,
 Ні тюремні чорні мури,
 Ані війська муштровані,
 Ні гармати лаштовані,
 Ні шпійонське ремесло
 В гроб його ще не звело.
 Він не вмер, він ще живе!
 Хоч од тисяч літ родився,
 Та аж вчора розповився
 І о власній силі йде,
 І простує, і міцніє,
 І спішить туди, де дніє;
 Словом сильним, мов трубою,
 Мільйони зве з собою.
 Мільйони радо йдуть,
 Бо це голос духа чуть.
 Голос духа чути скрізь:
 По курних хатах мужицьких,
 По варстатах ремесницьких,
 По місцях недолі й сліз.
 І де тільки він роздасться,—
 Щезнуть сльози, сум нещастя,
 Сила родиться й завзяття
 Не ридать, а добувати,
 Хоч синам, як не собі,
 Кращу долю в боротьбі.

ФАНТАСТИЧНІ ДУМИ ФАНТАСТИЧНІ МРІЇ.

Якби знав я чари, що спиняють хмари,
 Що два серця можуть ізвести до пари.
 Що ламають пута, де душа закута,
 Що в поживу ними зміниться й отрута,
 То тебе би, мила, обдала їх сила,
 Всі в твоїм би серці іскри погасила,
 Всі думки й бажання за одним ударом;
 Лиш одна любов би вибухла пожегаром,
 Обняла б достоту всю твою істоту,
 Мислі б всі пожерла, всю твою турботу.
 Тільки мій там образ і яснє, й гріє...
 Фантастичні думи! фантастичні мрії!
 Якби я був лицарь і мав панцирь добрий,
 І над всіх був сильний, і над всіх хоробрий,
 Я би з перемоги вороги під ноги,
 Що міні до тебе не дають дороги!
 Я б добувсь до тебе через мури й стіни,
 Я побив би смоки, розметав руїни,
 Я б здобув скарби всі, що їх криє море,
 І до ніг твоїх би положив, о зоре!
 Де б тебе не скрито, я б зламав верії...
 Фантастичні думи! фантастичні мрії!
 Якби я не дурень, що в думках лиш
 кисне,

Що співа і плаче, як біль серце тисне,
 Що будуще бачить людське і народне,
 А в сучаснім блудить, як дитя голодне;
 Що із неба ловить зорі золотії,
 Але до дівчини приступить не вміє;
 Ідеали бачить геть десь за горами,
 А живеє щастя з рук пустив без тями,
 Аж тепер, запізно, плаче та дуріє...
 Фантастичні думи! фантастичні мрії!

*
* *

Як почувеш вночі край свойго вікна,
 Що щось плаче і хлипає важко,
 Не тревожся зовсім, не збавляй собі сна,
 Не дивися в той бік, моя пташко!

Це не єсть сирота, що без мами блука,
 Не голодний жебрак, моя зірко,—
 Це розпуска моя, невтішима тоска,
 Це любов моя плаче так гірко.

*
* *

Не минай з погордою
 І не смійсь, дитя!
 Може в тім осміянім
 Суть твого життя;
 Може в тім зневаженім
 Твого щастя карб;
 Може в тім погордженім
 Є любові скарб;
 Може сміх твій нинішній,
 Срібний та дзвінкий,
 Стане в твоїй пам'яті
 За докір гіркий.

*
* *

Не винен я тому, що сумно співаю,
 Брати мої!
 Що слово до слова нескладно складаю!
 Простіть Мні
 Не радість їх родить, не втіха їх плодить,
 Не гра пуста;
 А в хвилях' недолі, задуми тяжкої
 Сами уста
 Їх шепчуть, безсонний робітник заклятий
 Склада їх—сум:
 Моя бо й народня неволя,—то мати
 Тих скорбних дум.

СУЧАСНА ПРИКАЗКА.

Ви чули ту пригоду?
 Під час розливу рік
 Попав у бистру воду
 Нещасний чоловік.
 В глибокім вирі бьється
 І тоне вже туй-туй,
 До кума, що на мості,
 Кричить: „ратуй! ратуй!“
 А кум, що на поручча
 Поважно лікті спер,
 Глядить критично: „втоне,
 Чи вирне ще тепер?“
 Вкінці махнув рукою
 І мовив лиш одно:
 — „Не тратьте, куме, сили,
 Спускайтеся на дно.“
 Гай, гай! Таких кумів нам
 Не два, не три, не п'ять
 В життю щодня, що-хвилі
 Приходиться стрічать.
 Ти в горю, нужді бьешся,
 Мов риба у саку,
 Працюєш, тачку тягнеш,
 Мов панщину важку;
 Тут сумнів мучить душу,
 Що місце, то боляк,—
 А він лиш критикує:
 „Це зле“ і „це не так!“
 За поміч і пораду
 Він має лиш одно:
 — „Не тратьте, куме, сили,
 Спускайтеся на дно!“
 І наш народ так бьється
 В матні багато літ,
 І хвилі напосілись
 Його розмити слід.
 А на безпечнім мості
 Фальшиві брати
 Стоять і ждуть—чи може,
 Щоб поміч принести?—
 Стоять, чекають хвилі,
 Що брата проковтне,
 Числять: тепер ще вирне,

Теперь, вже чей пірне.
 На крик його й благання
 В їх слово лиш одно:
 — „Не тратьте, куме, сили,
 Спускайтеся на дно!“
 Та що це? Він не тоне,
 Хапасьь берегів,
 Не слухає поради
 Облесних ворогів;
 І під ногами чує
 Вже твердий, твердий ґрунт,—
 А ті на мості в репет:
 „Це бунт! Це бунт! Це бунт!“
 Під ними міст хитаєсь
 І хвиля прясла рве,
 І з моста крик лунає:
 — „Ратуйте, хто живе!
 Ратуйте більшу власність,
 Ратуйте панський лан!
 Ратуйте трон і вітарь!
 Давай обложний стан!“
 А що, як Немезіда
 Собі одного дня
 Позволить жарт зробити
 І ролі поміня?
 На своїм ґрунті стане
 Русь міцно на ногах,
 А супротивна хвиля
 Підє по ворогах?
 І ті, що нас із виру
 Спасали мило так,
 Сами скуштують трохи,
 Який то в мокрім смак?
 А Русь на їх благання
 Ім одповість одно:
 — „Не тратьте, браття, сили,
 Спускайтеся на дно?..“

—
 * *
 * *

Народе мій, замучений, розбитий,
 Мов паралітик той на роздорожжу,
 Людським призи́рством, ніби струпом,
 вкритий!
 Твоїм будущим душу я трівожу;

Од сорому, який нащадків пізніх
 Палитиме, заснути я не можу.
 Невже тобі на таблицях залізних
 Записано в сусідів бути гноєм,
 Тяглом у поїздах їх бистроїздних?
 Невже по вік уділом буде твоїм
 Укрита злість, облудлива покірність
 Усякому, хто зрадою й розбоєм
 Тебе скував і запряг на вірність?
 Невже тобі лиш не судилось діло,
 Що б виявило сил твоїх безмірність?
 Невже задармо стільки серць горіло
 До тебе найсвятішою любов'ю,
 Тобі офіруючи душу й тіло?
 Задармо край твій весь политий кров'ю
 Твоїх борців? Йому вже не пишаться
 У красоті, свободі і здоров'ю?
 Задармо в слові твому искряться
 І сила, й м'якість, дотеп і потуга
 І все, чим може вгору дух підняться?
 Задармо в пісні твоїй ллється туга
 І сміх дзвінкий і жалощі кохання,
 Надій і втіхи світляна смуга?
 О, ні! Не самі сльози і зітхання
 Тобі судились! Вірю в силу духа
 І в день воскресний твого повстання.
 О, якби хвилю вдать, що слова слуха,
 І слово вдать, що в хвилю ту блаженну
 Вздоровлює й огнем живущим буха!
 О, якби пісню вдать палку, натхненну,
 Що мільйони порива з собою,
 Окрилює, веде на путь спасенну!
 Якби!.. Та нам, знесиленим журбою,
 Роздертим сумнівами, битим сльозами,—
 Не нам тебе провадити до бою!
 Та прийде час, і ти огнистим видом
 Засяєш у народів вольних колі,
 Труснеш Кавказ, вперешся Бескидом,
 Покотиш Чорним Морем гомін волі,
 І глянеш, як хазяїн домовитий,
 По своїй хаті і по своїм полі.
 Прийми ж цей спів, хоч тугою повитий,
 Та повний віри; хоч гіркий, та вільний;
 Твій будущині задаток, слізми злитий,
 Твому генію мій скромний дар весільний.

* *

Дівчина встала рано, рано,
 — „Піду я в поле, мамо, мамо!
 Піду я в поле до роботи,
 Злоту пшениченку полоти.
 Годі сидіти дома тута:
 Глушить пшеницю хопта люта;
 Бур'ян буяє рісно, рісно,
 За ним пшениці тісно, тісно;
 Повій плететься геть на диво,
 Хилить пшеницю криво, криво.“
 — „Рано ще в поле, доню, доню,
 Зимні роси в полю, в полю!
 Зимні роси сціплють ноги,
 Будяччам вкриті перелогі!“
 — „Та доки ж, мамо, ждати, ждати?
 Не сходить сонце, не видати!
 Зимні роси що ж удіють?
 Та вони ж хопту гріють, гріють.
 Поки ж зійти ще сонце мусить,
 Хопта пшеницю здусить, здусить.“
 — „Гей, доню, доню, бач, з півночі
 Чорная хмара валом точить;
 Чорная хмара, буйна злива—
 Що ж зробиш в полю, нещаслива?“
 — „Я не боюся хмари, зливи!
 Що міні вітер той бурхливий?
 Я про ті тучі сміло, сміло
 Буду робити чесне діло.
 Нехай і повінь валом бухне,
 Моя одвага не потухне;
 Знесу я всяку злу долю,
 А не покину праці в полю.
 Робити буду без упину,
 І перестану—як загину.“

* *

Рце тая стежечка,
 Що дівчина йшла,
 Що з мого сердечка
 Щастя унесла

Ось туди пішла вона
 Та гуляючи,
 З іншим, своїм любчиком,
 Розмовляючи,
 За її слідами я,
 Мов безумний біг,
 Цілував з сльозами я
 Пил із її ніг.
 Наче потопачий
 Стебелиночку,
 Зір мій вид її ловив
 На хвилиночку.
 І, мов нурок, перли ті
 На морському дні,
 Скwapно так мій слух ловив
 Всі слова її.
 Оце тая стежечка
 Ізвивається,
 А у мене серденько
 Розривається.
 Залягло на дні його
 Те важке чуття:
 Тут навіки згублений
 Змисл твого буття.
 Все, що найдорожче,
 Найулюблене,
 Чим душа жива була,
 Тут загублене.
 Чим душа жива була,
 Чим пишалася..
 Оце тая стежечка..
 Щоб запалася!..

(З пісень Сафони).

Звивай ніжною рукою
 Вінці з тіміяну
 На ті коси, ви ж Харіти
 Рожеві, рум'яні
 Кете лиш сюди, пристрійте
 Дівчину кохану.
 Та не будь же, серце, горда
 Оздобами тими,

Бо молодість мине швидко
 З мріями ясними.

—
 Коли помреш,
 Коли забудешся,
 Ніхто з живих
 І не згадає.
 П'єрійських рож
 Для тебе не має;
 Невідома ввійдеш
 До божого раю
 І як, тїнь сумная,
 Ти пошкандибаєш.

—
 Сердитішої над тебе
 Я ще з роду не видав.
 Будь здорова, моя люба
 Не побачимось ніколи.
 Та мій гнів мине швиденько,
 В моїй груді серце смирне.
 Вибачай!

—
 Як буря по горах бушує,
 Аж дуби старезні тріщать,
 Отак в моїм серці трівожнім
 Той Ерос лютує оп'ять.
 Знов Ерос той так мене мучить,
 Ця гірко-солодка змія,
 І горе!—змії тій опертись
 Не можу я.

—
 Обвіяна вітром злотистим,
 Посланниця божа летить
 Із неба в пурпуровім строю,
 Як доня до мами біжить.

НА СУДИ.

Судіть мене, судді мої,
 Без милости хвальшивої,—
 Не надійтесь, що зійду я
 З „дороги нечестивої“.

Не надійтеть, що голову
 Перед вами смирно схилю я;
 Що в добрість вашу вірити
 Буду одну хоч хвилю я...
 Судить мене без боязні:—
 Бо ж сильні ви—те знаєте;
 Судить без встиду, бо ви встид
 На привязі тримаєте.
 Судить, як каже право вам,
 Судить гостріше, тяжче ще—
 Бо ви і право—то одно
 В одній машині колісце...
 Тільки одно прошу я вас:
 Скажіть виразно й сміло ви,
 Яка вина моя і тих,
 Що разом з нами йдуть і йшли?
 Скажіть виразно:—люди ці
 То зрадники—вони хочать
 Перетворить, перевернуть,
 Звалити весь суспільний лад...
 Та й ще скажіть, за що хочать
 Перевернути лад цілий?!—
 За те—що паном в нім багач,
 А гнесь слугою люд німий!
 За те, що чесна праця в нім
 Придавлена, понижена,
 Хоч весь той ваш суспільний лад
 Піддержує й живить вона!
 За те, що дармоїдство тут
 З робучих рук ссе кров і піт!
 За те, що в школах в вас і скрізь.
 Темнота ллється, а не світ!
 За те, що люди людям тут—
 Кати, боги, раби, гірш псів!
 Та й ще скажіть, як той лад
 Перевернути хочем ми!...—
 Не зброєю, не силою
 Огню, заліза і війни,
 А правдою і працею
 Й наукою...
 Та й ще скажіть, що ви й сами
 Не одмовляете нам то,—
 Що правду ми говоримо,
 Що прямо й чесно ми йдемо,
 За правдою... Все це скажіть,
 Свдлі мої, по ширости,—

Тоді в ім'я цього ладу
 Судить мене без милости!

* * *

До бурхливим океані
 Серед пінявих валів
 Наша флота суне, б'ється
 До незвісних берегів.
 Плещуть весла, гнуться щогли...
 Ось і пристань затишна!
 Завертай! І бік при боці,
 І стерно біля стерна—
 Кидай якорі! На беріг
 По помостах виходи!
 Ні, чичиркі! Ще ледві дніе...
 Пусто скрізь... Ставай в ряди!
 Сонний город ще дримає...
 Схопимо його у сні...
 Перший крик—наш окрик бою
 І побідні пісні.
 Та заким рушать, пускайте
 Скрізь огонь по кораблях,
 Щоб всі знали, що нема нам
 Вороття на старий шлях.
 Бухнув дим! Хлюпоче море...
 Щось мов стогне у судні...
 Паруси залопотіли,
 Наче крила огняні,
 Гнуться реї, сиплють искри,
 Мов розпалені річки...
 Снасть скрипить... Високі щогли
 Запалали, мов свічки...
 Що за нами, хай на віки
 Вкриє попіл життєвий!
 „Або смерть, або побіда!“—
 Це наш оклик бойовий!
 До одважних світ належить.
 К чорту боязнь навісну!
 Кров і праця нам збудують
 Нову, кращу вітчину!..

У ЦАРИЦІ.

(з В. Солов'яова)

У цариці моєї високий дворець,
 На сім'ях він стовпах золотих,
 У цариці моєї блискучій вінець
 Од алмазів горить дорогих.
 У цариці моєї в зеленім саді
 Краса рож і лілей росцвіла,
 І сріблястий потік у прозорій воді
 Ловить блиск її кіс і чола.
 Та не чує вона, що струмок шепотить,
 І не гляне вона на квітки;
 Блиск очей лазурових скорбота тьмарить,
 І журба заповнила думки.
 Вона бачить: в північній десь там стороні,
 Де мороз і туман, і біда,
 З злою силою тьми у нерівній борні,
 Нею лишений, друг пропада.
 Свій алмазний вінець одкида на цю вість,
 Двір лишає і золото все,
 І до друга невірною—нежданий гість—
 Своє серце пречисте несе.
 Мов над трупом-зімою весна молода,
 Вся блискуча, схилилась над ним,
 І покрила його, мов зірниця бліда,
 Проминистим покривом своїм.
 І розпалися темні сили до тла,
 Чистим полум'ям весь він горить,
 І з любов'ю в чудових очах почала
 Стиха другу вона говорить:
 — „Знаю, воля твоя, наче морська струя:
 Клявсь ти вірність міні хоронить,
 І ти клятву зламав... та чи ж зрада твоя,
 Могла серце моє одмінити?“

* * *

Блажений муж, що йде на суд неправих
 І там за правду голос свій підносить,
 Що безтурботно в сонмищах лукавих
 Заціплі сумління їх термосить.
 Блажений муж, що в хвилях занепаду,
 Коли заглухне й найчуткіша совість,
 Хоч диким криком збуджує громаду
 І правду, й щирість одкрива, як новість.

Блажений муж, що серед гвалту й гуку
 Стоїть, як дуб посеред бурь і грому,
 На згоду з підлістю не простягає руку,
 Волисть зламатися, ніж поклониться злomu.
 Блажений муж, кого за тее лають,
 Клянуть і гонять, і поб'ють камінням:
 Вони ж сами його тріумф приготовляють,
 Сами своїм осудяться сумлінням.
 Блаженні всі, котрі не знали годі,
 Коли за правду й справедливість ходить:
 Хоч пам'ять їх загине у народі,
 Та кров їх кров людства ублагородить.

ПРИЧТА ПРО РІДНОВАГУ.

Був собі раз царь могутній,
 Мав гурток дружини путній,
 І ще й настрій що-мінутний:
 Коли доля їм щастила,
 Втіхи в хату напустила,
 Край успіхом навістила,
 То без суму і зневіри
 Всі гуляли під гук ліри
 І не знали краю й міри.
 А як доля іскривиться,
 Косим оком подивиться,
 Горе втісі спротивиться,—
 О, тоді по їх звичаю
 Не було кінця ні краю
 Смуткові, плачу й одчаю.
 Отже раз в такій годині
 Дід, що просить милостині,
 У царя був у гостині.
 Раз прийшов—там танці, крики,
 Регіт, скоки і музики,
 Мов безумних дім великий:
 Всі вертаються, плещуть, скачуть,
 Мов ворони в гурті кричуть,
 Діда мов зовсім не бачуть.
 Дід постояв остовпівий,—
 „Чи ви всі тут попацїли?
 Розходились, аж попрїли!“
 Дід склонивсь. „Мир цьому дому!
 Я прийду собі потому“.
 І прийшов у дні шестому.

Бачить: всі немов отруті,
 Мов терпіли б муки люті,
 Охають у дивній скруті.
 Царь сам, мов прибитий ходить,
 Мов на погребі заводить,
 Смутки сіє, сльози родить.
 Дід аж крикнув: „О, на Бога!
 Що тут за печаль премнога,
 Що за плач? Яка тривога?“
 Царь, знай, хлипа: „Горе, горе!
 Всіх нас лихо переборє!
 Всіх залле роспуки море!“
 „Що за горе?“—дід питає,
 Та ніхто гаразд не знає,—
 Плачуть всі, то й він ридає.
 Каже дід: „Вельможний царю,
 Дам вам раду на цю чвару,—
 Не цурайтесь мого дару
 Ось вам перстень—не коштовний,
 З бронзи литий, не густовний,
 Але він розради повний.
 В добрій чи лихій планеті
 Завше майте на прикметі
 Напис на його сигнеті“.
 Царь: „Якої-ж хочеш плати?
 Бо ж не слід, щоб царь багатий
 Мав од діда дар приймати“.
 Дід: „Візьми ласкавий пане!
 Це тобі за скарби стане,
 А міні це зовсім танє“.
 Дід вклонивсь і вийшов з хати,
 Царь же напис став читати
 І безмірно реготати:
 „Що бувало, те панеться,
 Що не було, ще станеться,
 А що єсть, усе минеться“.
 „Отто мудрість!“—закричали,
 І з царем всі реготали,—
 „Ми ж це все й без діда знали“.
 Та подумавши по хвилі,
 Разом очи всі спустили
 І носами покрутили.
 Царь же, як прийшла турбота,
 Або радість і охота,
 Не рвавсь, мов сліпий до плота.

Лиш на дідів перстінь гляне,
 Та й згада: „і зле й погане,
 Все минеться й знов настане“.
 І де гнів був і неввага,
 Пристрасть, лютість, дика спрага,
 Там приходить рівновага.

„Поворож міні, циганко,
 Чорнокоса Цоро,
 Чи діжду я днів щасливих,
 Дороблюся скоро?“
 А циганка із долоні
 Почала читати:
 —„Будеш, каже, чоловіче,
 Сім літ бідувати.“
 —„Сім літ? Ну це ще стерпів би.
 Що ж потому смикнеш?“
 —„А потому, чоловіче,
 Потому привикнеш.“

У долині село лежить,
 По-над селом туман дріжить,
 А на горбі край села
 Стоїть кузня не мала.
 А в тій кузні коваль клепле,
 А в коваля серце тепле,
 А він клепле та й співа,
 Всіх до кузні іззива:
 „Ходіть, люди, з хат, із поля!—
 Тут кується краща доля.
 Ходіть люде по-рану,
 Вибивайтесь з туману!“
 Та тумани хитаються,
 По-над селом збираються,
 Розляглися по полях,
 Щоб затьмити людям шлях,
 Щоб закрити їм стежини
 Ті, шо в гору йдуть з долини
 В тую кузню, де кують
 Ясну зброю замість пуг.



ІВАН ІВАНОВИЧ МАНЖУРА.

1851—1893

Син ремесника, родився в 1851 році в Харківі. Учився в харківській гімназії, та не скінчив її. Згодом поступив він у харківський ветеринарний інститут, та й тут не довго вчився—його за щось виключили з інституту. Тоді він переїхав у Катеринославшину. В початку 70 років він років два мандрував по всій Катеринославшині і зібрав силу дуже цінного етнографічного матеріалу. В 1875 р. Манжура брав участь, як доброволець, в війні південних слав'ян з турками і був навіть ранений. Багато матеріалів, що зібрав він ще до війни надруковано в збірникові, виданім під редакцією Драгоманова (Київ, 1876): „Малорусскія народныя преданія и рассказы“, в „Політичних піснях українського народу“ (Женева 1883—1885), в „Кіевской Старині“, „Зап. Ю.-Зап. Отд. Имп. Русск. Географ. Общества“, „Етнограф. Обзорн.“, „Живой Старині“. В 2-му і 6-му томах „Сборн. Харьковск. Истор.-Филог. Общества“ надрукована сила народніх казок, що зібрав Манжура. Та на великий жаль, ще багато матеріалу лишилось невиданим. В архіві „Харківського истор.-филог. Товариства“ лежить не виданий рукопис „Сборника малор. пѣсен“—історичних, сімейних і святочних. Не видано й його переробки віршами Гетевського „Рейнеке-Фукса“. Крім українських пісень, казок і т. и., Манжура зібрав до 200 пісень великоруських по-між москалями, що живуть на Україні, які передав П. В. Шейнові. В Катеринославі видано в 1885 р. його казку (переробка народньої) „Як чорт шматочок хліба одслужував“, а в 1886 р. казку (теж з народньої) „Лиха година“. Ті казки підписані псевдонімом—Іван Калічка. Манжура писав не тільки по етнографії, а писав і поезії. В 1889 році А. А. Потебня видав у Петербурзі збірник його поезій під назвою „Степові співи та думи“. В 1893 р. Сумцов надруковав кілька його поезій у „Кіевской Старині“. В багатьох поезіях Манжури одбилось його сумне життя, прожите в бідности і хворобах, без родини й без притулку. Мова в його поезіях сильна і виразна. Сумцов у листі до Огоновського писав, між иншим, що „після Шевченка Манжура найкращий поет України“. Умер Манжура в Катеринославі 3-го квітня 1893 року.

Літературні джерела для біографії: 1) Енциклоп. слов. Брокг. и Ефр. т. 28а; 2) Большая энциклопедія, тов. „Просвіщеніє“, т. 12; 3) „Вік“, т. 1. (Київ, 1902); 4) *Оіоновський*—Істор. літ. руськ. т. IV; 5) Літ. Н.-Вістн. 1907 р. кн. IV. Крім того, про Манжуру див: 1) *Сумцов*—Современная малорусская этнографія („Кіевск. Стар.“ 1892 р.); 2) *Сумцов*—Ів. Ів. Манжура (Кіевск. Стар. 1893 р.); 3) Іван Манжура („Зоря 1893, ч. 15); 4) *Лукич*—До життєпису Ів. Манжури („Зоря“ 1893, 23).



С Т Е П.

Гей, ти степ широколаний,
Мій килиме сріблотканий!
Роспростерся ти широко.
Що не скине й орле око
Твоє займище безкрає!

Гей, повідай бо, мій раю,
Де краса твоя роскішна:
Сива тирса срібно-пишна,
Що коневі колись крила
Крутї бедра й гомонїла,
Мов та хвиля в синім морі,
З буйним вітром на просторї?

Та повідай ще, де славні,
Надніпрянські твої плавні,
Те таємне, негходиме
Царство звіра незмірїме;
Твій Великий Луг—розділля,
Предковичнее привілля,
Що у йому усіх нетрів
Не сходили тури й вепрі?

А гайки де чарівніі,
Що річки твої бистріі,
Мов віночки, закрашали,
Та дівчаток спокушали
Холодком своїм темньким,
На розмову із миленьким?

А зімовники одинці,
Що ховались од ординців
У балках твоїх пригожих,
Де чумаченьки захожі

З України прилучали,
Одпочив собі держали?

Та де й саме те чумацтво?
А де й славнее те братство,
Що за матір шаблю мало,
Спис за батька почитало,
А рушницю за дружину,
Та своїй не знало впину
Вольній воленьці?.. І хану
Та ледачому султану,
У гаремові заспати
Не давало, пане брате?!

Степ мовчить, нема одвіту...
Мов козак той недобитий,
Він од рани знемагає,
А над ним в горі кружляє
Крюк поганій та крюкоче,
Мов добити криком хоче:
„Вже тобі не животіти!
Ростеклися твої діти,
Що пишалися тобою!“

Л е л і і.

У пишних палатах якогось магната
Роскішні лелії цвіли;
Іх люди здалека, де вихор та спека,
На втіху собі завезли.
Любують їх очи веселі дівочі,
А часом і хмурий магнат
На їх як погляне—нудьга у-раз тане
І пруг на чолї вже не знає.

Оттак вони пишні, усякому втішні,
 Мир в серце людське подають;
 А люди не знають і гадки не мають,
 Як сльози вночі вони ллють.
 Чого ж то їм шкода? Адже ж і урода,
 І розкіш, і шана їм є!...
 Не любя їм шана у гордого пана,—
 Їм краще убоге своє;
 Їм краще у бідній країні їх рідній
 За панську ту ласку здались
 І спека пекуча, і вихор летючий,
 Що їх опалили колись...
 Так ти, моя крале з далекого краю,
 Неначе лелії мої:
 Здається, й на волі, у шані і холі,
 Та все бо не в ріднім краї.
 Твій погляд ясенький, твій сміх ве-
 селенький
 Та щирая ласка твоя
 Усіх нас еднають, усіх нас вітають,
 Як тихая з неба зоря.
 Поглянеш ізбоку (нехай бо—нівроку!)
 Та й скажеш: „життя тобі рай!“
 А все ж твоя втіха—поплакати стиха,
 Згадавши веселий свій край.

Д у м л я .

К о л и над нивою мою
 Ударить грім та над землею
 Стопни наставить вихор пилу,
 Та зрідка блискавка змарнілу
 Осяє землю де-не-де
 І дощ силенний упаде,—
 Радію я, бо знов прогляне
 Веселе сонечко, і встане
 Умита божою росою,
 Сповита новою красою,
 Стомлена нивонька моя,
 І чую мир на серці я.
 Коли ж вона, улита потом
 Моїм трудовим та клопотом
 Безсонним скохана, марніє,
 А по-над нею тяжко ние

Злиденна хмара зла мошки
 Та скрізь гуляють ховрашки,—
 Турбуюсь я, бо вже не ждати
 Міні од неї благодати...
 Даремна праця і надія!
 На серці ж сум лихее діє:
 Воно холоне, омліва...
 І никне, никне голова.

П о в е с н і .

Н е співай по весні,
 Соловейку, міні,
 Сидючи у бузку на тичині,
 Про щастливі дні,
 Що неначе в-ві сні
 За-для мене минулися нині.
 Не багато щось їх,
 Днів щасливих оттих,
 На своєму віку я зазнаю!...
 І загра гіркий сміх,
 На устах враз моїх
 Як коли я ті дні ізгадаю.

Д о М у з и .

Г о д і бо, Музонько, нам із тобою
 Людську недоленку пити;
 Серденько утле жадає спокою,
 Треба його пошкодити.

Г л я н ь понавкруги, чого не хапає
 Нам із тобою, бѣгині!—
 Сонечко ясне проміннячком грає,
 Ключ он журавочок лине...

К и л и м срібнастий кругом розстелився,
 Квітом всі луки укрились;
 Десь соловейко в садочку залився,
 Пахощі гожі розлились...

Он чорнобрива виходе із гаю,
Личенько щастячком світе...
Музо! якого тобі іще раю
Треба у божому світі?

Ні, тебе мане у ту наіпаче
Давню славетню годину,
Як одностайне братерство козаچه
Крило колись Україну.

Мане тебе на убогую ниву,
Піт де трудовницький ллеться,
Де чоловік за годину щасливу
Тяжко з долею бьється;

Мане туди, не неправда керує,
Пісня вита невесела;
Де непросвітна темнота царює,—
В наші убогі села.

Там ти ридаш, надсажувеш груди,
Молиш за щастя людське...
Годі бо, любо, поглянь—ті ж люде
З тебе сміються за те.

СТАРОСВИЦЬКА МОЛИТВА.

„Господи, віку, прошю тебе, ти
Панові нашому не вкороти,
Хай поживає у світі довгенько!“
Молиться широ бабуся старенька.
Чує те пан і бабуся пита:
—„Чом та за мене молитва свята?“
—„Тим, що за вашого діда я мала
Шестеро ярок,—бабуся сказала,—
Двох він до себе на двірню забрав...
—Буде із тебе й четвірка,—сказав...
Батенько ваші, осівшиися, пару
Другу забрали у панську отару...
Ви ось хазяйство до рук прийняли,
Скоро і п'яту у двір заняли...
Дай же вам, Господи, вік довголітній,
Щоб не заняв ваш синок і послідній!..“

У РИВОК.

Святе діло мати рідне:
Веселу хату, свій куток,—
Воно тобі не остогидне,
Немов насушника шматок.
А в тім кутку ще мати друга...
Нехай тоді тікає туга!
Коли ж часом і набіжить—
Розваже друг, розговорить.

Та що й казати! Всяк це знає
Гаразд то й добре по собі,
Але не всяк куток той має,
Скоріш знаходе у гробі...
А там у божого порогу
Не роскураже вже небогу,
Змарнілу душеньку клопіт
І не зав'яже ніщо світ.

А ще то краще, як підбившись
Серед трудового путі,
Та з лихом битися втомившись—
Собі, звернувшись, знайти
Хоч на малу яку годину
Таку утішную хатину...
Стократ щасливий, хто такий
Підчас пригоди ма покій!

І я колись то мав давненько,—
Тепер його я загубив—
Куток собі такий тихенький...
У тім кутку я серцем жив,
Бо душу мав одну там ширу,
Вона мою будила віру,
Коли та думала заснуть,
І знов виводила на путь.

На путь трудову, клопотливу,
Будяччам криту скрізь кольким,
Але ведущу незрадливо
Туди, де з щастячком людським
Царює правда шира й доля,
І та свята жаданна воля,
Що як ту блжілоньку зоря,
Наш дух нікчемний окриля.

І він творить тоді великі
Діла і правди, і добра...
Коли ж дістанемось, каліки,
Того ми царства? А пора!..—
Його шукаючи, ми сили
Даремно стільки положили,
Що мало хоче хто вже йти
По тій скривавленій путі.

А єсть ще велетні душею,
Мов діти, вірують вони
У те, що працею своєю
Вже скоро, скоро сторони
Тії щасливої добьються:
Тоді на віки вже минуться
Людській сльози нависні...
І йметься віри щось міні!

Усе ж пошли їм, Боже, долю,
І не лукаву справу дай,
Веди тією їх тропою
І у путі не обаряй.
А ми ж, скалічені небоги,
Посидимо серед дороги
Та будем широко виглядати,
Коли та прийде благодать...

Нечесна.

Мов билинонька в полі зів'яла,
Сиротиною ти ізросла;
Тебе лишенько рано спіткало
І недоля лиха повила.

Не зазнала ти змалку поради,
А ні ласки од гордих людей,
І ні оден тебе із громади
Не спасав од лукавих речей.

Ізросла ти, навчалась роботи,
Та роботи ніхто не давав...
Не журися, небого! Чого ти?—
За красу б тебе всяк поєднав...

Так сама ти того все цуралась,
Проклинаючи долю гірку;
Тобі чесно прожити бажалось,
Та судилось не те на віку.

Несподівано ти „проступила“—
Проступа вас багато таких—
І громада тебе осудила,
Підняла, мов ледащо, на сміх.

І регочеться, пальцями тиче,
Головою на тебе кива,
А до себе ніхто не покличе,
Не питає: „а чим ти жива?

Чи ти ласкою маєш угрітий
Під негоду спокійний куток?
Чи ти їла слізьми непоплитий
А хоч раз того хліба шматок?“...

Замовчіте ж ви, пишнії, ситі,
Гордовиті, власні землі!
Бо єсть божая правда на світі,—
Та розсудить і вас, і її!...

Бурлака.

Бреде бурлак степом рано,—
На опашці свита,
Його шапка стара, драна
На бакирь ізбита.

Бреде бурлак, поспішає
В заброди до моря,
Та співає—степ лунає,
Немай йому й горя.

„Нащо міні, каже, доля
Готова із неба?
Все добуде своя воля,
Чого міні треба!

Нащо міні те багатство,
Червінци, дукати?

Вміє славіє бурлацтво
Без них панувати!

Нащо міні і оселя,
Дружинонька мила?
Привіта мене і скеля,
Порадить могила!

Ой, скажи ти, стародавня
Козацькая нене,
Кому жити ще так славно
У світі за мене?

Вітрець тихо росу ранню
З травиці здимає,
Сурлаковому ж питанню
Одмови немає...

РЕНЕГАТ.

Розігрався Дунай
Та гука на наш край,
Аж луна у Дніпровому гирлі:
„Гей, розіб'є, Дніпро,
Турчин скоро шатро
На старім запорозьському тирлі;

Бо звелів падишах:
Тільки паша в степах—
На сини твої військо збивати;
Поведе ж його сам
Недовірок Гасан,
Що не раз уже давсь тобі знати.

Стережися того
Ти походу його!—
Цілував він клейноди султанські:
„Хоч живий не зверну,
А в іслам поверну
Я народ,—каже він,—подніпрянський“.

Розіслав скрізь листи,
Щоб до його нести

Усі мали ікони, кадила.
„Поки, каже, моя
Ще без зброї гуля
Несказанно-страшенная сила,

А не то, вороги,
Виб'ю всіх до ноги,
У неволю і брати не буду;
Я із військом своїм
Налетю немов грім,—
Не забудете ви і до суду!“

Так не дайся на сміх!—
На синів бо твоїх
Маю певну я, брате, надію,
Що не тільки себе,
Захистять і мене,—
Я ж нічого собакамъ не вдію.“

Скаламутнів старий,
Бо він знав, хто такий
Оттак нагло на хрест похвалявся:
Коло його він зріс.
Йому-службу він ніс,
Коло його й лицарства навчався.

А як зріс він, носив
Під Стамбул і Козлів
Дніпр чайки його утлі й ватагу;
Дав і славу йому
У Подніпрі всьому,
І багатство, і честь, і повагу.

Йшла пайда козаку,—
Скоро став на знаку
За лицарство своє він в громаді;
Незабаром за тим
Козаки кошовим
Його вибрали чесно на раді.

За-для його ж була,
Як він мислив, мала
Отта честь товариська і шана;
Спокусив його гріх:
Він ізрадив своїм,
Передавсь у Стамбул до султана.

Там він хрест потоптав
Свій закон поламав,
Недовірком зробивсь, ренегатом;
І за скверну хулу.
Заробив він хвалу,—
Став султанові ніби б то братом...

Аж ось чутка прийшла,
Що орда уже йшла.
З Перекопу на рідну Україну;
Тут уже козакам,
Немов вільним пташкам,
Не було суперечі й упину.

Мов рої ті гулки,
Де і брались полки,
Уставала за лавою лава...
Короговки шумлять,
Наче миру ясять:
„Пробудилась козацькая слава!“

Ось минає Страсна,
Настигає Чесна
Рокова великодна субота;
Завтра ж той роковий
Йде Великдень святий,
А козацтву нагальна робота.

І не їсть, і не спить,
Пильно варту держить
Та у стінах пробої латає;
Бо його як вода,
Хижа Крїмська Орда
Із Турчином кругом обїмає.

То і зрадник Гасан
Свій розбив отам стан
Круг Килиберди, славного міста;
І вже з тиждень гуля,
З церков бані валя,
Та не виб'є ніяк товариства.

Він на завтра усім
Заказав це своїм—
Дочуватися дзвона святого:

Як ударить—то йти,
Смерть на стіни нести,
Не шкодіти й дитяти малого.

Мовчки ждуть козаки:
Од лихої руки
Не минути цю ніч їм напасти;
І жадав з їх усяк,
І дукарь, і харпак,
Щоб з віру із честію пасти.

Ось загув уже дзвін,
А за ним не один—
Затрзвонили, радість віщують,
І „Христос воскресє“
Буйний вітер несе
А хижаки немов і не чують...

Що ж то сталося там
Лютим їх ворогам?
Де їх пòхвалки злії на-віки?
Чом на стіни не йдуть,
Наглу смерть не несуть,
А збіраються ніби на-втіки?—

У розкішнім шатрі,
Та на львовім хутрі
Недовірок лежить, мов конає;
Склепив очі юнак.
Роспластавсь, як мертвяк,
Та силенно-силенно зітхає.

То він, тільки почув,
Як трезвін той загув
Радість певну хрещеного світа,—
Спогадалось йому
Все те, вірив чому
Він колись то у давнії літа,

Йому мріють церкви,
Лопотять корогви,
Празниківду він чує скрізь мову...
І силенно тоска
Йому груди стиска:
Вже не вернеться те йому знову!...

Ось він тихо підвівсь,
 На схід сонця схиливсь,
 Та ридає так тяжко без гласу;
 Навкруги аж гуде,
 Орда хижа та жде,
 Коли дасть на грабіжку він ясу.

Він же гірко рида,
 Та поклони склада,—
 Напути його, Мати Пречиста!...
 А там вийшов, гукнув
 Та й назад повернув
 Од Килиберди, славного міста.

ПЕРШИЙ СНІГ.

Ще вчора сонечко так гріло,
 Чабан з отарою блудив,
 Озиме пишно зеленіло
 І лист у лузі гомонів;
 Сьогодні ж степ увесь неначе
 Застлав сріблястий оксаміт,
 І вітер жалісливо плаче,
 І сонце лле не той мов світ.
 Оттак і серце мов вкрите,
 Мов сніговий на нім покров,
 Бо вже тепер йому не світе
 Ані надія, ні любов.
 Учора ж як воно втішалось!
 Не знало щастеві де край;

Усе, усе йому всміхалось,
 І скрізь здавався світлий рай...

С О Н.

У ві сні до мене гречкосій прорік:
 „Чи міні на тебе працювати вік?
 Походи по спеці ось за плугом
 Я ж рукам трудовим одпочинок дам.“
 А кравець нікчемний і собі за ним:
 „Пропадай ти, каже, і з шитвом своїм!“
 Далі й мастер струмент в торбу ісклада:
 „Хай тобі з майстерством! здоровья
 шкода!“

Роспалилась лото душенька моя;
 Усіма забутий гірко плакав я.
 Голий та голодний пустирем блукав,
 Бога, небо, землю, долю проклинав.
 Коли оце гляну... Певно, а чи ні?...
 Сснечко ясененьке грає у вікні,
 Усюдою праця, мов неначе рій:
 Он міні волоче ниву гречкосій,
 Там кравець у голку нитку задіва,
 Паштрикгує хутро, весело співа;
 Далі майстернії на роботу йдуть,
 І заводи гулко, як що-дня, гудуть.
 З радощів я плакав і сміявсь ураз,
 Бавлючись в перинах у той ранній час,
 І веселі мрії промінем ясным
 Розігнали сон мій, мов ледачий дим.



Випуск 4 запрошує читача в сад української поезії, що розкинувся по обидва боки тодішнього кордону. Наддніпрянщину репрезентує у першу чергу такий могутній талант як Михайло Старицький, Галичину - найвидатніший після Шевченка поет - Іван Франко. Політичні обставини того часу, зокрема послаблення цензури, дали змогу видавцеві представити і громадянську лірику обох поетів, і твори яскравого національного забарвлення. Добірку віршів Старицького відкриває вірш "На проводи", присвячений Михайлові Драгоманову. В ньому з великою емоційно-художньою силою виражені думки і почуття передової частини громадськості, яка, шукаючи виходу із задушливої атмосфери царської Росії, змушена була знаходити прихисток в чужих країнах. 1876 року емігрував з України Драгоманов, один із перших політично і національно свідомих українських діячів, член "Старої київської громади", якого Старицький поблагословив у смутну, далеку дорогу. Очевидно, Старицький першим в українській поезії порушив політично гостру, національно болючу тему еміграції, яка стала згодом однією з провідних у творчості поетів-скитальців - Олександра Олеса, Євгена Маланюка, Леоніда Мосендза, Наталії Лівичької-Холодної і багатьох-багатьох інших.

Громадянсько-патріотична наснаженість поезії Старицького особливо яскраво виявляється у віршах "Нива" і "До молоді". Скільки-то митців малювали алегоричні образи рідної ниви - "Од Карпату аж до Дону" - лихом побитої, кров'ю политої, сплюндрованої ворогами, які знущалися над нами?! М. Старицький кинув гасло:

Гайда в поле! Гине нива!

Додамо до праці руки:

Хоч не ми, то діти, внуки -

А такі діждуться жнива!

Вірш "На проводи", що в автографі має назву "На проводи другу", вперше побачив світ (без однієї строфи) у збірці Старицького "Поезії" (1908), звідки його передрукував Коваленко. Перед останньою строфою вірша на місці крапок у автографі наявна така строфа:

Цілюють руку в того ката,

Що їх окручує гуртом,

І свого мученя-собрата

На чужину женуть. З сміхом.

Таким чином, на окремих поетичних текстах випуску 4, як і деяких інших, позначилися цензурні умови того часу.

Маючи глибоке національне коріння, поезія Старицького суголосна з волелюбними прагненнями митців інших народів, перегукується з громадянською музою Миколи Некрасова, з лірикою Семена Надсона, із мотивами сербського епосу. Саме тому в "Українській Музі" вміщено й чимало переспівів поета з інших літератур, зокрема з російської.

З цієї добірки Старицький постає і як проникливий поет-лірик, співець найтонших порухів людської душі, зокрема, у вірші "Виклик" ("Ніч, яка, Господи, місячна, зоряна").

Чубинський увійшов у історію української культури і науки насамперед як визначний етнограф і фольклорист і залишив невелику поетичну спадщину. 1862 року царські власті заклали Чубинського до Архангельської губернії, переслідуючи його за написання вірша "Ще не вмерла Україна", який, всупереч заборонам, став національним гімном, відіграв велику роль у духовному відродженні українства. Чубинський є автором однієї збірки віршів "Сопілка" (1871), виданої під псевдонімом Павлусь. У його поезіях виразно відчужаються фольклорні впливи. Народна пісня була для митця зразком і мірилом краси, морально-етичною нормою. Водночас він гостро відчував соціальну і національну кривду народу, зумів глибоко відчувати його прагнення до волі. Зауважимо, що текст вірша "Ще не вмерла Україна" в антології не повністю відповідає першодруковій у львівському часописі "Мета" (1863). Відсутні частина третьої строфи, де йдеться про козацьких ватажків - борців за волю України, а також строфа остання, що завершується революційним гаслом

Нехай гинуть вороги,

Най воля настане!

Перша підцензурна публікація вірша на батьківщині поета, таким чином, вийшла урізаною, неповною.

Петро Ніщинський відомий, насамперед, як автор прекрасного хору "Закувала та сива зозуля" (йому належить текст і музика). В антології поет виступає як перекладач з грецької (фрагменти з "Одісеї", "Іліади" та "Антигони" Софокла), наблизивши до нас світ давніх греків з його мужністю і відвагою, специфікою звичаїв, драматизмом переживань. Ніщинський продемонстрував тут широкі можливості української мови у відтворенні пам'яток світової культури.

Інша грань української поезії, а саме її глибинний народнопоетичний характер, знайшла вияв у ліриці Івана Манжури. Доля його склалася

нелегко: кидала на Балкани в час визвольної боротьби південних слов'ян проти турецького іга, водила степами Херсонщини, де він збирав фольклорно-етнографічні матеріали, не раз робила бездомним скитальцем. Маючи, безперечно, небуденний талант Манжура все ж не зміг повністю зреалізувати свої творчі сили ні як першорядний фольклорист, ні як самобутній поет. Крім кількох казок йому вдалося видати (при допомозі О. Потебні) збірку соціальної лірики "Степові співи і пісні" (Петербург, 1889) - єдине збірне видання поетичного доробку митця, який, за словами Франка, "покинув по собі пам'ять досить талановитого поета". У віршах "Степ", "Дума", "Сон" поет малює широку картину славного колись українського степу, де гуляло козацтво, "Що за матір шаблю мало, спис за батька почитало, а рушницю за дружину", відстоюючи вольную волю. Звертаючись до степу, як до рідного брата, із запитом, а де ж "Славнее те братство", поет з сумом констатує: в яне, завмирає степ, "мов козак той недобитий він од рани знемагає, а над ним вгорі кружляє крюк поганий..." Алгоритм аж надто прозора: крюк - царський орел, символ поневолення України.

На творчість Григорія Воробкевича великий вплив мали історичні пісні і думи, епічні поеми Тараса Шевченка, Пантелеймона Куліша - з одного боку, і німецьких романтиків, зокрема, Генріха Гейне - з другого. Разом із своїм братом Сидором Воробкевичем він був одним із перших поетів, які відчули необхідність творити живою народною мовою, прищеплювали на західноукраїнському літературному ґрунті традиції історичного епосу часів козаччини, що особливо виразилось у думі "Берестечко".

Близький за духом своєї творчості до "Руської трійці" Корнило Устиянович виступає в антології як поет-романтик, якому близькі ідеали національного відродження.

Остап Левицький саме на сторінках "Української Музи" вперше вийшов на всеукраїнську літературну ниву. Він друкувався у галицьких періодичних виданнях, писав українською і польською мовами, добре володів словом, але не зреалізував свій талант.

Найпомітніші постаті української літератури кінця XIX - початку XX століття - Іванові Франку - в антології відведено значне місце. Упорядник у погодженні з автором вибрав насамперед твори високого громадянсько-патріотичного звучання, що в попередні десятиліття не могли пробитися з-за кордону на Наддніпрянську Україну через суворі цензурні перешкоди: читачі-наддніпрянці отримали змогу прочитати могутній алегоричний вірш поета "Каменярі", сповнений революційного запалу гімн "Вічний революціонер", пророчий пролог до поеми "Мойсей" ("Народе мій..."), гострі соціально-політичні твори "На суд", "Конкістадори", "У долині село лежить".

Щоправда, деякі твори Франка через цензурні умови не потрапили на сторінки "Української Музи", зокрема патріотичний гімн "Не пора, не пора, не пора", а в деяких текстах упорядник змушений був з відома і згоди автора зробити певні зміни. Франкові рядки:

Ні попієські тортури,

Ні тюремні царські мури

З'явилися в такій вимушеній редакції:

Ні пекельні тортури,

Ні тюремні царські мури...

До речі, Коваленко притягався до судової відповідальності за публікацію революційних творів Шевченка та Франка у другому томі антології "Розвага" (1911). Згадане видання було конфісковане, а справа передана до суду, від якого Коваленка врятував перехід на нелегальне становище. В обвинувальному висновку київської судової палати зміст віршів Франка "На суді", пролог до поеми "Мойсей" та інші витлумачувались як пряма крамола. Особливо судові власті налякалися пророцтва поета, що український народ засяє у народів вольних колі, що українці "струснуть Кавказом, підпережуться Бескидом (кордон Угорщини), покотять Чорним морем клич свободи і по-хазяйськи оглянуть свій дім і своє поле". Те, що проскочило в "Українській Музі", було заарештоване через три роки.

Треба віддати належне громадянській відвазі Коваленка, який в "Українській Музі" вмістив чимало творів високого громадянського і національного звучання. Антологія відкрила шедеврам Франкової поезії дорогу на наддніпрянську Україну, де до того часу друкувалися переважно добірки його творів ліричного характеру. Порівняно з першим томом антології "Вік" (Київ, 1901), де вміщені головним чином вірші народнопісенного складу, Коваленко в нових умовах відкрив читачам-наддніпрянцям другу - громадянсько-патріотичну половину творчого обличчя Франка-поета.

Вводячи в літературний вжиток нові імена, різноманітні за змістом, художньою специфікою поетичні твори, черговий випуск антології "Українська Муза" розширював і збагачував уявлення громадськості про значні надбання на царині національної поезії, переконував у перспективності її розвитку.

ББК 84 Ук1-5я43
У45



У45 Українська Муза. Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Вип.4.- К.: АТ "Обереги". 1993. - 56 с.

ISBN 5-8104-0013-2

Сучасне факсимільне видання "Української Музи" відтворює унікальну поетичну антологію, котра 1908 р. явила світові повну картину розвитку української поезії, живу історію української поетичної творчості. Окремі випуски арештовувались царською цензурою, після 30-тих років знаходились у спецфондах бібліотек.

у 470240102 - 020
93

БЗ-36-25.91

ББК 84 Ук1-5я43

Науковий коментар Федора Погребенника

Літературно-художнє видання

Факсимільне відтворення видання: Українська Муза. Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Випуск 4. Київ, 1908.

Акціонерне товариство "Обереги" висловлює подяку Інституту літератури АН України за надану можливість здійснити факсимільне видання "Української Музи".

Київ. АТ "Обереги"

Художньо-технічне оформлення І. Бугаєнка, Ю. Кудя
Редакція Н. Кравченко, Н. Охмакевич
Комп'ютерний макет Т. Шевченко, М. Короля

Підписано до друку 25.12.92. Формат 70x100/16. Папір офс. друк. Ум. друк. арк.3.255.Ум.фарбо-відб. 3.72. Обл.-вид. арк. 2,57.Тираж 30 000 прим.Зам.3015. Акціонерне товариство "Обереги". 252054, Київ-54, вул. Тургенєвська, 46. Фірма "ВІПОЛ". 252151, Київ-151, вул. Волинська, 60.

ISBN 5-8104-0013
ISBN 5-8104-0009

уковий коментар, склад
АТ "Обереги", 1993

Digitized by Google

Науковий консультант бібліотеки АТ "Обереги"

ФЕДІР ПОГРЕБЕННИК,

доктор філологічних наук, лауреат Державної премії України
імені Т.Г. Шевченка

Бібліотека АТ "Обереги", одним із видань якої є "Українська Муза", покликана висвітлювати сторінки історії українського народу від найдавніших часів, показувати формування української національної свідомості, державної і політичної думки, а ширше - української ментальності.

Зміст та засади усієї культурологічної діяльності Акціонерного товариства "Обереги" яскраво відображаються у його символічній назві - "Обереги" - працювати над проблемою повернення в культуру українського народу одвічних істин моралі, духовності, народних оберегів самодостатності, самосвідомості, самоудосконалення.

Розширення свідомості кожної людини в процесі осмислення історії - складний і тривалий процес культурно-просвітянської роботи. Прогалини, "білі плями", цілі "невідкриті острови", заборонені і забуті теми, явища, імена можливо відкрити, поновити, повернути тільки багатоманітністю форм, методів, підходів, засобів, зусиль на ниві відродження духовності народу.

Ми будемо друкувати оповідання, повісті, романи, нариси, наукові розвідки про звичаї і вірування українського народу, його культуру і літературу, релігію, боротьбу за своє самоутвердження серед інших слов'янських і неслов'янських народів.

**ЗАПРОШУЄМО ДО СПІВРОБІТНИЦТВА У РІЗНИХ
ФОРМАХ:**

- інформаційного обміну;
- підготовки видань або пропагандистських акцій за проектом замовника і за спільно виробленою культурологічною концепцією;
- адресатного іменного або благодійного внеску.

РОЗГЛЯНЕМО БУДЬ-ЯКУ ПРОПОЗИЦІЮ!

